

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра романської і новогрецької філології та перекладу

Кваліфікаційна робота

з перекладознавства на тему:

«ФРАЗЕОЛОГІЧНИЙ ОБРАЗ (ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ) ТА СПОСОБИ ЙОГО ПЕРЕДАЧІ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ

Студентки групи Ммлі01-20

факультету романської філології і перекладу

денна форма навчання

спеціальність **035 Філологія**

спеціалізація **035.051 Романські мови та**

літератури (переклад включно)

Горщарук Анни Петрівни

Науковий керівник:

кандидат філологічних наук,

доцент Бокова П. М.

Допущено до захисту

«__» _____ 20__ року

Завідувач кафедри

_____ *Філоненко Н. Г.*

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

Київ - 2021

MINISTERIO DE EDUCACIÓN Y CIENCIA DE UCRANIA UNIVERSIDAD
NACIONAL LINGÜÍSTICA DE KYIV

Departamento de Filología Románica, Neogriega y Traducción

TRABAJO FINAL DE MÁSTER

sobre el tema:

**« LA IMAGEN FRASEOLÓGICA (REFRANES Y PROVERBIOS) Y
MÉTODOS DE SU TRADUCCIÓN»**

Anna Horshcharuk

Estudiante del grupo Mmli01-20

Facultad de Filología Románica y Traducción

Educación presencial

Especialidad **035 Filología**

Especialización **035.051Lenguas y literaturas románicas
(traducción incluida)**

Tutora académica:

Profesora Titular Polina Bókova

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ФУНКЦІОНУВАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА ІСПАНСЬКІЙ МОВІ.....	7
1.1. Дослідження фразеології та її одиниць в іспанській та українській мові.....	7
1.2. Класифікація фразеологічних зворотів у сучасній лінгвістиці.....	14
1.3. Поняття прислів'їв і приказок та варіативність їх лінгвістичного статусу.....	22
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	29
РОЗДІЛ 2. ФРАЗЕОЛОГІЧНИЙ ОБРАЗ У ПЕРЕКЛАДАЦЬКОМУ АСПЕКТІ.....	31
2.1. Джерела поповнення фразеологічного фонду.....	31
2.2. Фразеологічний образ та його специфіка.....	36
2.3. Методологічні засади дослідження прислів'їв та приказок.....	45
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	54
РОЗДІЛ 3. ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ПРИЙОМИ ПРИ ПЕРЕДАЧІ ФРАЗЕОЛОГІЧНОГО ОБРАЗУ З ІСПАНСЬКОЇ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ.....	55
3.1. Загальна характеристика прийомів перекладу фразеологізмів.....	55
3.2. Переклад фразеологічного образу еквівалентами.....	62
3.3. Переклад фразеологічного образу калькуванням.....	68
3.4. Переклад фразеологічного образу шляхом опису.....	69
3.5. Особливості передачі прислів'їв та приказок фразеологічними аналогами.....	71
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3.....	74
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	76
RESUMEN.....	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	81
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ.....	88

ВСТУП

Фразеологізми –унікальні мовні одиниці. Вони присутні у мовах різних народів світу. Їхнє виникнення та становлення пов'язане із яскравими подіями суспільного життя, сферами праці, побутом, упередженнями, міфологічними віруваннями, священними писаннями тощо. Фразеологія як галузь мовознавства, що пройшла тривалий період становлення, забезпечує нас знаннями про глибину фразеологічного фонду, його особливості, функції та специфіку використання.

Прислів'я та приказки вважаються надбаннями фольклору. І до сьогодні фразеологічний фонд продовжує поповнюватися притчами різноманітної тематики. Вдала передача фразеологічного образу прислів'їв та приказок стимулює перекладачів до заглиблення в етимологічний аспект усталених словосполучень. Вона також передбачає творчий підхід та пошук первинної ситуації, що стала поштовхом до створення нового фразеологічного звороту.

Актуальність теми дипломної роботи полягає у тому, що фразеологічний образ є невідривним компонентом прислів'їв та приказок, тому його розуміння надзвичайно важливе для вивчення фразеології та її одиниць. Фразеологічний образ становить внутрішню форму крилатих висловів, зберігає історичний та культурний шлях певної нації. Проведення теоретичного, аналітичного та практичного дослідження забезпечує новий погляд на таку проблему перекладознавства, як необхідність збереження оригінального внутрішнього образу при передачі фразеологічного звороту.

Мету даної роботи становить розгляд специфіки фразеологічного образу та аналіз частоти застосування різних способів його перекладу.

Поставлена мета передбачає розв'язання наступних **завдань**:

- висвітлити поняття “фразеології” та “фразеологічних одиниць” з точки зору українських та іспанських дослідників;
- розглянути класифікації фразеологізмів відповідно до їхніх властивостей;

- дослідити сутність прислів'їв та приказок, визначити їхнє місце у фразеологічній системі української та іспанської мови;
- описати становлення українського та іспанського фразеологічного фонду;
- дати визначення змісту фразеологічного образу;
- розкрити суть методології дослідження фразеологічних зворотів;
- визначити основні перекладацькі прийоми для передачі фразеологічного образу;
- здійснити аналіз проблем, які виникають при відтворенні прислів'їв та приказок іноземною мовою, зі збереженням їхньої образності.

Об'єкт дослідження – фразеологічний образ, як складовий елемент прислів'їв і приказок, його відтворення при перекладі.

Предмет дослідження - пошук адекватних перекладацьких прийомів для передачі фразеологічного образу.

У даній роботі був використаний дескриптивний й структурно-семантичний методи, які передбачали опис змісту, характеристикі положення у системі фразеології прислів'їв та приказок. Лінгвокультурологічний та метод зіставного і порівняльного аналізу застосовувалися для вивчення специфіки фразеологічного образу, а також за допомогою методу кількісних підрахунків вдалося встановити частоту використання фразеологічних відповідників при перекладі.

Науково новизна дослідження полягає у тому, що отримані результати є поштовхом для подальшої розробки систематизації перекладацьких трансформацій за збереженням образу оригіналу. Було запропоновано визначення поняття «фразеологічного образу» та встановлено його роль у фразеології.

Практична цінність дослідження фразеологічного образу та способів його перекладу полягає у тому, що одержані результати можуть бути впроваджені у навчально-методичне забезпечення таких дисциплін, як «Загальне мовознавство» (розділ «Фразеологія», підрозділи «Поняття фразеології» і «Класифікація

фразеологізмів») та «Практичний курс перекладу» (розділи «Основні перекладацькі трансформації» та «Способи перекладу фразеологізмів»).

Структура роботи. Кваліфікаційна робота з перекладознавства складається зі вступу, трьох розділів, висновків, загального висновку, списку використаних джерел, списку ілюстрованих матеріалів та резюме.

У **Вступі** доведена актуальність даної роботи, наведені мета, завдання, об'єкт та предмет дослідження. Також обґрунтована методологія, сформульована наукова новизна та практичне значення розробки.

Перший розділ розкриває зміст фразеології, процес її становлення як окремої науки, різноманіття поглядів українських та іспанських мовознавців на сталі словосполучення і відповідні фразеологічні типології. Також розглядаються відмінності між прислів'ями та приказками, їхня внутрішня образність та лінгвістичний статус.

Другий розділ присвячений дослідженню походження українських та іспанських прислів'їв і приказок, розкриттю змісту фразеологічного образу та методології досліджень усталених висловів.

У **третьому розділі** аналізуються способи перекладу прислів'їв та приказок, звертається увага на відтворення їхнього внутрішнього образу.

Загальні висновки становлять отримані результати даної роботи.

Матеріалом дослідження слугувала друкована версія книги Балабаєвої В. Г. «Чим хата багата: Іспанські прислів'я і приказки та їх українські відповідники». Було проаналізовано 105 крилатих висловів іспанською мовою та їхні переклади українською мовою.

РОЗДІЛ 1

ФУНКЦІОНУВАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА ІСПАНСЬКІЙ МОВІ

1.1. Дослідження фразеології та її одиниць в іспанській та українській мові

Фразеологізми відображають неповторну культуру та колорит носіїв мови. У процесі їх ретельного вивчення можна зрозуміти, що вони беруть свій початок у минулому народу - його історії. Саме тому фразеологізми зберігають мудрість і традиції, які накопичувалися роками.

Наразі існує багато визначень поняття фразеології та її компонентів, проте науковцям досі не вдалося встановити єдине загальноприйняте тлумачення. Тому, вивчаючи даний феномен, заведено брати до уваги різні думки вчених, які не завжди тотожні.

Фразеологія є доволі молодою лінгвістичною наукою. Завдяки зусиллям швейцарського мовознавця Шарля Баллі у XX столітті вона виникла як самостійна лінгвістична дисципліна. Баллі винайшов термін «фразеологія» - розділ стилістики, що займається дослідженням словосполучень. У своїй праці «Основи стилістики» йому вдалося розробити класифікацію словосполучень, що складається з чотирьох типів:

- 1) вільні словосполучення, яким не притаманна стійкість;
- 2) звичні сполучення, чії компоненти характеризуються відносно вільним зв'язком;
- 3) фразеологічні ряди, у яких поняття слів, що розташовані поруч, фактично перетворюються в одне ціле;
- 4) фразеологічні єдності – словосполучення із компонентами, які втратили своє значення, тому виражають єдине нерозривне поняття.

У книзі «Основи французької стилістики» лінгвіст продовжував досліджувати та вдосконалювати дану класифікацію – визначив звичні сполучення та фразеологічні ряди як проміжні типи словосполучень. Запропонував систематизацію, що складалася лише із вільних словосполучень і фразеологічних єдностей, чий компоненти позбавлені самостійних значень [29, с. 5-6].

Отже, фразеологія займається вивченням фразеологічних одиниць, які Баллі називав сполученнями, що твердо закріпилися у мові [7, с. 90]. Він вважав, що однією з головних характеристик є наявність слова-індикатора, яким можна їх замінити. На думку вченого, така особливість – ознака внутрішньої цілісності. Це твердження стало поштовхом до створення теорії еквівалентності слова та фразеологізмів [29, с. 8], яку продовжував вивчати професор Смирницький Олександр Іванович. Він наголошував на семантичній цілісності та самостійності фразеологічних одиниць мови, що причиняють уподібнення сталих словосполучень слову [48, с. 37], а у своїй праці «Лексикологія сучасної англійської мови» Арнольд Ірина Володимирівна пояснює, що фразеологізми потрапляють в мовлення у готовому вигляді [5, с. 218].

Як зазначалося вище, у лінгвістів, які займаються фразеологічними дослідженнями, існують різні погляди на них погляди. Амосова Наталія Миколаївна вперше розкритикувала згадану теорію, пояснюючи це тим, що вона є доволі відносною. Саме тому дослідниця стверджує, що еквівалентність не слід вважати однією з основних характеристик фразеологічних одиниць [3, с. 180]. Російський лінгвіст Кунін Олександр Володимирович також дотримувався думки, що теорія цілковитої еквівалентності не є релевантною, а натомість запропонував використовувати теорію співвідношення певних типів фразеологічних одиниць та слів, в основу якої покладені дещо відмінні принципи. Наприклад, він вказує на те, що цілковите ототожнення слів та фразеологізмів не лише послаблює специфіку останніх, але й уповільнює розвиток фразеології як самостійної дисципліни [29, с. 10].

У книзі «Вступ до мовознавства» Кочерган Михайло Петрович порівнює два феномени – фразеологізми та вільні словосполучення. Насамперед він вказує, що у слів, які входять до складу фразеологізмів, відсутнє власне значення - воно є характерним для усієї фразеологічної одиниці. Натомість слова у вільних словосполученнях позбавлені жорсткого закріплення одне з одним. Внаслідок такої особливості перестановка чи зміна слів у фразеологізмах є неможливою, адже крилатий вислів може втратити своє значення. Для компонентів вільних словосполучень такі дії є прийнятними, бо вони не мають великого впливу на їхні значення. Кочерган також дотримується думки, що значна кількість фразеологізмів має свої словесні еквіваленти, тому визначає їх як одиницю мови до складу якої входять двоє і більше слів, для яких характерними є стійка структура та єдність значень. Також науковець вважає, що фразеологічним одиницям притаманна образність, адже вони є знаками вторинної номінації, тобто мотивованими [27, с. 241-242].

Надзвичайно важливий внесок у розвиток фразеології зробив російський філолог Віктор Володимирович Виноградов. Його праці стали вирішальними у розвитку теорії про «нероздільні словосполучення». Він вважав, що відсутність чітких меж, цілей та базових категорій перешкоджають її подальшому успішному розвитку. Беручи до уваги надбання своїх колег, Виноградов створив класифікацію, яка базується на рівневі нероздільності і стійкості фразеологізмів. Також розробив детальну характеристику фразеологічних зрощень, одиниць і сполучень [12, с. 118].

На думку Виноградова, фразеологічні зрощення невмотивовані та невідтворні, адже їхні значення не пов'язані зі смислом їхніх компонентів [12, с. 121-122]. Сучасні лінгвісти вважають таке твердження невірним і підтверджують це тим, що науковець унікав діахронічний аспект вивчення фразеологічних одиниць, який передбачає дослідження історії певної мови.

Серед інших дослідників можна відзначити сучасного мовознавця Дорошенко Сергія Івановича. Він стверджував, що фразеологія - це наука, яка займається

вивченням цілісних сполук слів та речень, що виконують функцію рівнозначну словам. На його погляд, фразеологізмам або фразеологічним зворотам неподільним за своїм змістом притаманна номінативна функція. Її зміст полягає у тому, що вони позначають предмети та діяльність [16, с. 173].

Ужченко Віктор Дмитрович у навчальному посібнику «Фразеологія української мови» пояснює, що наразі фразеологію трактують у таких значеннях:

- 1) як розділ мовознавства, що займається вивченням фразеології в системі мови;
- 2) сполучення фразеологічних одиниць у мові;
- 3) засоби вираження, які властиві різним мовцям;
- 4) неправдивий вираз без внутрішнього значення [57, с. 6].

У навчальному посібнику «Фразеологія та пареміологія» Алефіренко Микола Федорович і Семенко Наталя Миколаївна підсумовують, що фразеологічним одиницям або фраземам притаманні такі характеристики: стабільність елементів, стійка граматична структура, цілісність, відтворюваність, структурна розрізненість, семантична еквівалентність слову та неперекладність. Деякі науковці запевняють, що наявність хоча б однієї з цих ознак є достатньою, щоб вважати словосполучення фразеологізмами [27, с. 242].

Стабільність компонентів полягає у незмінності наповнення та лексичного складу фраземи. Стійкість граматичної структури у трактуванні фразеології є не абсолютним, а відносним поняттям. Її зміст у тому, що фразеологічні одиниці є граматично оформленими – співвідносяться з певними частинами мови, тому виконують відповідні функції [2, с. 25-26]. Жуков Влас Платонович визначав, що завдяки семантичній цілісності компоненти фразеологізмів не залежать від їхнього лексичного змісту [18, с. 8-9].

Відтворюваність полягає у тому, що фразеологізми є готовими мовними одиницями, які не потрібно створювати у процесі спілкування [2, с. 27]. Особливу увагу цій характеристиці приділяв Шанський Микола Максимович, який стверджував, що саме вона зумовлює усі інші особливості фразеологічних одиниць - відтворюваність вказує на відмінність фразеологізмів від вільних словосполучень та їхню подібність зі словами. Базуючись на цьому, науковець визначив фразеологізм як цілісну та відтворювану мовну одиницю, до складу якої входять двоє чи більше слів зі сталим значенням та структурою [63, с. 19-20].

Термін «структурна розрізненість» запропонував Смирницький Олександр Іванович у 1952 році [1, с. 11]. Він виражається у розчленованості фразеологізму на компоненти, яким не притаманне звичне лексичне значення. Фразеологізм не може складатися з одного слова – необхідна наявність двох або більше слів. Проте ця характеристика не є їхньою панівною ознакою [16, с. 29]. Водночас багато дослідників зауважують, що важкість або неможливість здійснення перекладу фразеологізму є його базовою ознакою [15, с. 179]. Неперекладність пояснюється тим, що при передачі фразеологічних одиниць з однієї мови на іншу, може втрачатися її загальний зміст та належність до культурного коду носіїв мови [54, с. 154].

Мокієнко Валерій Михайлович приділив особливу увагу дослідженням експресивності (конотативності), тобто передачі емоційного ставлення мовця до об'єкта в цілому, або до його окремих ознак. Він вважав, що саме наявність цього компонента допомагає відділяти фразеологізми від інших сполук [36, с. 186]. Анічков зробив висновок, що ідіоми наповнюють чуттєвістю інформаційний аспект мови [4, с. 15].

Однією з найскладніших особливостей фразеологізмів вважають ідіоматичність. Вона пов'язана із внутрішньою єдністю фразем, що стає поштовхом до цілковитої або часткової втрати лексичного значення її компонентами.

Ідіоматичності не притаманна сталість, а тому ймовірний семантичний перерозподіл або десемантизація – послідовна втрата лексичного значення [1, с. 12].

Іноземні фахівці з мовознавства зазвичай розглядали фразеологію та її компоненти в контексті різних дисциплін. Перший збірник фразеологізмів іспанської мови з'явився у 1499 році. У ньому були зібрані різні групи слів з однаковою характеристикою – спільним значенням [31, с. 4-5]. Зважаючи на вивчення даної науки через призму інших, у таких збірниках фразеологізми часто поєднували з нефразеологічними об'єктами.

Варто відзначити, що іспаністам теж не вдалося узгодити єдине визначення терміну «фразеологія» та встановити чітку класифікацію її предмета. Наразі фразеологічні дослідження знаходяться в активному розвитку, тому щороку з'являються праці в яких вже відомі теорії розглядають з цілковито нових точок зору. Рамон Кабальєро стверджує, що відхилення від мовної норми є базовою характеристикою фразеологізмів. Однак це твердження наразилося на критику, адже існує велика кількість фразеологічних одиниць, які відповідають мовній нормі [31, с. 7-8].

Великий внесок у фразеологічні дослідження в іспаністиці зробив Хуліо Касарес. У монографії «Вступ до сучасної лексикографії» науковець критикував вже наявні терміни за відсутність точності та досліджував фразеологічні словосполучення [68, с. 205]. Він поділив їх на три види: *locuciones*, *frasesproverbiales* та *modismos*. Касарес визначає *locución* (вислів) як стійке словосполучення до складу якого входять двоє чи більше слів з єдиним значенням, що здатні функціонувати як частина мови. Він наголошує на тісному взаємозв'язку, незмінному порядку та семантичній єдності його компонентів. Наприклад, лексикограф пояснює, що “*nocheoscura*” (темна ніч) не є стійким висловом, бо до звичного уявлення про слово «ніч» додається таке ж звичне поняття «темряви». Натомість “*nochetoledana*” (Толедська ніч) є висловом, адже не можна пояснити, чому два поняття «ніч» та «Толедо» тлумачать як «ніч без сну» [22, с. 178-181].

Також він наголошує на варіативності компонентів вислову – можливій наявності у них сторонніх елементів. Курчаткіна та Супрун вважають, що лінгвіст недосконало розрізняє такі явища як зміна порядку елементів та додавання нових [31, с. 135].

У вітчизняному мовознавстві *frasesproverbiales* (провербіальні поєднання) можна вважати відповідниками крилатих висловів, яким характерна наявність моралі. Касарес вважає, що вони з'явилися з висловлювань і текстів, а розповсюдились завдяки історичним подіям [22, с. 201-202].

Modismos (модизми) науковець трактує як складні та стійкі поєднання двох чи більше слів, що характеризуються неперекладністю, незмінюваністю та метафоричністю. Т. Грасіас зауважив, що модизми - словосполучення які знаходяться поза мовною нормою та активно використовуються. Він вважав основним їхнім критерієм неперекладність. Вона спричинена тим, що модизми взаємопов'язані зі специфікою мови [73, с. 60]. Курчаткіна та Супрун вважають, що ця особливість є характерною для багатьох граматичних явищ, які притаманні іспанській мові, тому вона не є вирішальною при визначенні фразеологізмів [31, с. 8].

Альберто Сулуага Оспіна у своїй праці «Вступ до вивчення сталих виразів» виклав нові дослідження, базуючись на знаннях його попередників. Він вважав, що головними особливостями сталих виразів є стабільність і непорушність (константність) [80, с. 226]. На його думку, словосполучення перетворюються на сталі, коли їх багаторазово повторюють у спілкування.

Сулуага розробив детальну класифікацію словосполучень, спираючись на їхню стійкість як фундаментальну характеристику, зокрема на:

- 1) незмінність порядку компонентів;
- 2) сталість граматичної категорії (час, особа, рід);
- 3) неможливість додати чи замінити будь-який компонент;

4) незмінність складових елементів.

Сучасний науковець МартінесМарін поділяє думку про те, що саме фіксованість елементів є найпоширенішою особливістю фразеологічних одиниць. Проте він не повністю погоджується з дослідженнями Сулуаги, адже вважає, що компоненти стійких словосполучень можуть зазнавати змін у певних випадках. Наприклад, “*armarsedepaciencia*” (набратися терпінням) можна змінити на “*proveersedepaciencia*” [74, с. 113].

Також Сулуага наголошує на тому, що ідіоматичність є однією з основних характеристик фразеологізмів. Мовознавець зазначає, що вони можуть поділятися за віднесеністю слова до предмета:

- 1) за денотативним буквальним значенням (significadodenotativoliteral);
- 2) за денотативним переносним значенням (significadodenotativotraslaticio).

Він стверджує, що саме у другому типі фразеологічних словосполучень присутня ідіоматичність. Враховуючи такі особливості, можна зробити висновок, що фіксованість елементів та ідіоматичність не є абсолютними характеристиками.

Однією з найвидатніших робіт іспанської фразеології вважають посібник сучасної дослідниці Глорії Корпас Пастор «Manualdefraseologíaespañola». Вона визначала фразеологію у широкому значенні та запропонувала власну класифікацію фразеологічних одиниць.

Отже, фразеологія – це наука, яка займається вивченням фразеологічної системи мови. Фразеологізми – стійкі різноформлені словосполучення, що відтворюються у готовому вигляді та володіють семантичною цілісністю.

1.2. Класифікація фразеологічних зворотів у сучасній лінгвістиці

Зважаючи на різні ознаки фразеологічних одиниць, лінгвісти створюють відповідні класифікаційні схеми. Завдяки цьому їм вдається детальніше зрозуміти особливості фразеологізмів. Тому дослідження класифікацій або

«фразеокласифікацій» є надзвичайно важливими на сучасному етапі розвитку лінгвістики [28, с. 156].

Виноградов запропонував семантичну типологію, що базується на ступені вмотивованості та семантичній спаяності елементів. Водночас він розглядає фразеологізми з точки зору їх зв'язку з лексикою в цілому [1, с. 12]. Вона складається з трьох типів словосполучень:

1) фразеологічних сполучень – тип фраз зі словами вільного значення, які поєднані між собою. До їхнього складу входять два компоненти – слова з прямим та переносним значенням. Наприклад, “*завдати поразки*”, “*заклятий ворог*”, “*hambrecanina*” – “*страшний голод*”. У звороті “*hambrecanina*” слову “*hambre*” притаманне його лексичне значення, а “*canina*” - переносне [12, с. 137-138].

2) фразеологічних єдностей – семантично неподільні словосполучення із частково мотивованими компонентами. Їхньою особливістю є образність та експресивність. Наприклад: “*збити з пантелику*” – “*пропустити повз вуха*” – *не звернути увагу*, “*tenerletrademedico*” – “*як курка лапою*”.

Словосполучення є частково мотивованим у таких випадках:

- коли містять навіть натяк на мотивацію загального значення;
- коли їх можна назвати виразами із переносним значенням;
- при наявності контрасту, паралелізму, зіставлення слів, які відносяться до одного семантичного ряду;
- у разі присутності емоційної насиченості;
- метафоризації значення [12, с. 128-129];

На думку Виноградова, фразеологічними єдностями також можна вважати прислів'я, приказки, крилаті вислови, кліше та інші [13, с. 61].

3) фразеологічних зрощень – семантично неподільні словосполучення із немотивованим значенням. Отже, їхній зміст неможливо зрозуміти з лексичних компонентів, бо вони позбавлені самостійності. Здебільшого такі словосполучення є еквівалентами слів.

Нероздільність фразеологічних зрощень зумовлена переліком причин:

- 1) присутністю слів, які наразі є вимерлими або які не використовуються;
- 2) наявністю граматичних архаїзмів;
- 3) експресивною індивідуалізацією;
- 4) відсутністю розуміння лексичних значень компонентів зрощення.

Дані словосполучення також називають ідіомами (ідіоматичними висловами) – нероздільними сполуками, які притаманні певній мові. Для їхнього вивчення доцільно застосовувати як синхронічний, так і діахронічний підходи, що зумовлено присутністю архаїчної структури [34, с. 39].

Шанський стверджував, що «фразеологічні вирази» можна вважати четвертим типом. Це відтворювані стійкі поєднання слів із вільним значенням [27, с. 246-247]. Отже, фразеологічні вирази подібні на вільні словосполучення, проте вони не формуються у процесі спілкування, а є заздалегідь створеними поєднаннями слів зі сталим значенням та складом.

Фразеологічні вирази поділяють на два види:

- 1) комунікативного характеру, які є предикативними словосполученнями та відповідають реченням;
- 2) номінативного характеру, що здійснюють називну функцію [34, с. 40].

Мовознавець Ларін Борис Олександрович розробив семантичну класифікацію. Він вважав, що головним недоліком вже наявних типологій є обмеженість сучасним матеріалом та винятково літературною мовою. Дослідник підтримував думку, що

цілісні словосполучення з'явилися у результаті багатьох змін, які полягали у деформації конкретного значення, тому приділяв увагу вивченню фразеології ґрунтуючись на історичному принципі [33, с. 137]. До складу його класифікації належать:

1) змінні словосполучення (вільні). Не належать до фразеології, адже не є фразеологічними одиницями;

2) метафоричні словосполучення. Характеризуються стереотипністю і стійкістю. Є відповідниками «фразеологічних єдностей» Виноградова;

3) ідіоми. Їм притаманна реформованість, тому вони рівнозначні «фразеологічним зрощенням».

Також Ларін не вважав, що «фразеологічні сполучення» є фразеологізмами, адже для них характерний низький рівень вираження ідіоматичності [33, с. 147].

У іспанській фразеології Касаресу вперше вдалося розробити класифікацію основних типів стійких словосполучень, до складу яких входять два типи: «conceptuales o significantes» (повнозначні) та «conexivas» (сполучникові).

До повнозначних словосполучень належать відповідні елементи, які співвідносяться з частинами мови:

- 1) nominales (з іменником): “*cartón piedra*”;
- 2) adjetivales (з прикметником): “*derompe y rasga*”;
- 3) verbales (з дієсловом): “*hacer aguas*”;
- 4) participales (з дієприкметником): “*hechouna fiera*”;
- 5) adverbiales (з прислівником): “*dale que te pego*”;
- 6) pronominales (зі займенником): “*cadacual*”;
- 7) exclamativas (з вигуком): “*¡Tantoda!*”

Сполучникові стійкі словосполучення складаються з неповнозначних (службових) слів. До них відносять:

- 1) *conjuntivas* (зі сполучником): “*contalque*”;
- 2) *prepositivas* (з прийменником): “*encontrade*”.

Альберто Сулуага розробляв класифікації ґрунтуючись на дослідженнях Касареса. За семантично-функціональним значенням він розрізняє «*locuciones*» та «*enunciados*». Визначає *locuciones* (вислови) як стійкі словосполучення з синтаксичною самостійністю, в яких слова поєднуються з іншими елементами. Отже, вони є відповідниками граматичних одиниць. Сулуага розрізняє три типи висловів:

- 1) *locucionesprepositivas* (прийменникові): “*a rasde*”;
- 2) *locucionesconjuntivas* (сполучникові): “*así y todo*”;
- 3) *locucionesrelativas* (прикметникові): “*lamarde*”.

Лінгвіст представляє чотири типи висловів за тотожністю лексичним категоріям:

- 1) *locucionesnominales* (іменникові): “*cabzadeturco*”;
- 2) *locucionesadnominales* (приіменникові): “*depeloenpecho*”;
- 3) *locucionesadverbiales* (прислівникові): “*a laredonda*”;
- 4) *locucionesverbales* (дієслівні): “*pagarlos platos rotos*”.

Наступним елементом є *enunciados fraseológicos* (фразеологічні висловлювання). Вони поділяються за структурою та у залежності від контексту. За рівнем граматичного структурування висловлювання існує шість типів висловлювань. Вони утворюються з:

- 1) одного слова: *salud*;

- 2) синтагми: *muchasgracias*;
- 3) простого речення: *Encasadeherrero*;
- 4) складного речення: *Hazbien y nomires a quien*;
- 5) веллеризма: *Hablóelbuey y dijomú*;
- 6) діалогізма: *¿Quiénestuenemigo? Eldetuoficio*.

За відношенням до контексту науковець класифікує фразеологічні висловлювання відповідно до їхніх прагматичних зв'язків:

1) los enunciados fraseológicos funcionalmentelibres (функціонально вільні). До них належать прислів'я (refranes);

2) los enunciados fraseológicos contextualmentemarcados (контекстуально позначені). Вони залежать від мовного або прагматичного контексту. Сулуага називає їх фразами та відносить до них кліше (clichés), стійкі вирази (dichos o fraseshechas), формули (fórmulas).

Сулуага також створив класифікацію згідно із двома фундаментальними параметрами фразеологізмів - внутрішній структурі та семантичній функції, яку вони виконують [81, с. 135]. Перша класифікація ґрунтується на внутрішній структурі, тобто ідіоматичності та стійкості словосполучень. Вона діляється на:

1) *no fijas o libres* (стійкі або вільні) – фіксовані конструкції без наявності ідіоматичності;

2) *semiidiomáticas* (напівідіоматичні) – стійкі словосполучення з переносним значенням;

3) *idiomáticas* (ідіоматичні), які є стійкими словосполученнями, які повністю втратили своє значення;

4) *mixtas* (змішані) – одиниці, що складають зі стійкого та ідіоматичного компонентів;

5) *idiomáticas* *con* *elementos* *únicos* (ідіоматичні з незвичними елементами) – словосполучення, в яких присутня наявність одного елемента, що належить до іншої мови;

6) *con* *estructura* *regular* (зі звичною структурою) – словосполучення, чії компоненти втратили своє буквальне значення, але про яке можна здогадатися з його структури та елементи.

Сучасна дослідниця Глорія Корпас Пастор також продовжувала вивчати класифікації іспанських фразеологізмів, зважаючи на надбання Касареса. Вона вважала, що наявні класифікації є недосконалими й не можуть вдало структурувати фразеологічну систему. Тому Корпас запропонувала поєднувати словосполучення за критерієм висловлювання, мовленнєвим актом та мовною нормою [70, с. 50].

Корпас виділяє три сфери:

1) сфера, яка вміщає незавершені словосполучення зі стійкою формою – *colocaciones* (колокації);

2) сфера, до складу якої входять закріплені у системі словосполучення – *locuciones* (вислови);

3) сфера, до якої відносяться словосполучення, що зафіксовані у мові – *enunciados fraseológicos* (фразеологічні висловлювання).

Колокації базуються на граматичній категорії та синтаксично-семантичному зв'язку. Мовознавець поділяє їх на такі види:

1) *sustantivo* (*sujeto*) + *verbo* : “*corerunrumor*” – “ходить чутка”;

2) *verbo* + *sustantivo* (*objeto*): “*desempeñarunafunction*” – “виконувати функцію”;

3) *adjetivo* + *sustantivo*: “*errorgarrafal*” – “груба помилка”;

4) sustantivo + preposición + sustantivo: “*unatabletdechocolate*” – “*плитка шоколаду*”;

5) verbo + adverbio: “*desearfervientemente*” – “*палко бажати*”;

6) adjetivo + adverbio: “*firmenteconvencido*” – “*глибоко переконаний*” [70, с. 67-76].

Locuciones (вислови) також поділяються за функціональним критерієм на:

1) locucionesnominales (іменникові вислови): “*tira y afloja*” – “*боротьба*”;

2) locucionesadjetivas (прикметникові вислови): “*sano y salvo*” – “*живий та здоровий*”;

3) locucionesadverbiales (прислівникові вислови): “*puntoorpunto*” – “*крок за кроком*”;

4) locucionesverbales (дієслівникові вислови): “*dormircomounlirón*” – “*спати мертвим сном*”;

5) locucionesprepositivas (прийменникові вислови): “*gracias a*” – “*завдячуючи комусь*”;

6) locucionesconjuntivas (сполучникові вислови): “*mientrastanto*” – “*тим часом*” [70, с. 97-11].

До третього типу належать enunciados fraseológicos (фразеологічні висловлювання), яким притаманна цільно-предикативна і незмінна структура. Вони є закінченими реченнями з внутрішньою фіксацією змісту та форми. Корпас вказує, що є два види даних висловлювань: *paremias* (паремії) та *fórmulas rutinarias* (звичайні формули або формули рутинного вжитку). Паремії – стійкі відтворювані одиниці народного і літературного походження, що стосуються конкретних ситуацій. У них можна простежити, як відбувалися зміни у тій чи іншій мові. Наприклад, наявність архаїзмів, запозичені слова, діалектизми та інші. Вони поділяються

naenunciadosdevalorespecífico (специфічні твердження), citas (цитати), refranes (прислів'я).

Розрізняють два види звичайних формул:

1) formulasdiscursivas (дискурсивні) допомагають організації дискурсу;

2) formulaspsico-sociales (психосоціальні) полегшують спілкування у соціумі, допомагають виражати емоції [70, с. 137-151].

Отже, переконавшись у відсутності точного визначення основних понять фразеології у працях українських та іспанських дослідників, очевидним є те, що класифікаціям також бракує чіткості та структурованості. Виноградов, Касарес, Сулуага, Корпас та інші науковці розробили типології відповідно до власних поглядів на фразеологію. Хоча у власних дослідженнях вони посилалися на вже наявні фразеокласифікації.

1.3. Поняття прислів'їв і приказок та варіативність їх лінгвістичного статусу

Прислів'я – сталі вислови, що з'явилися в усній народній творчості та у яких не лише закріплений збірний народний досвід, але й судження про різноманітні явища і події. Поняття “прислів'я” з'явилося у XIX столітті для узагальнення стереотипних висловів, що тривалий час формувалися в усному мовленні населення. Отже, їхня поява зумовлена ретельним та довготривалим наглядом за предметами навколишнього світу, їхньою взаємодією та розвитком.

Загальними характеристиками прислів'їв є дидактичний зміст, тотожність реченню, інтонаційно-ритмічна будова, змістова завершеність, відсутність слів з конкретно-вказівною семантикою, лаконічність та прагматичне значення [23, с. 340]. Як закінчене твердження вони представлені у стверджувальній формі або заперечній. Зазвичай прислів'я функціонують як рекомендації чи напучення. Вони також виражати стали закономірність.

Відомий український філолог Потебня О. О. поділяв прислів'я на два типи – образні та безобразні, що використовуються не лише у тій сфері у якій вони виникають та сформувалися, але й в інших [41, с. 94].

В сучасному українському мовознавстві досі існують розбіжності у визначенні поняття приказки. Найчастіше їх називають стійкими виразами фольклорної приналежності, які алегорично розкривають конкретну подію передусім зважаючи на її емоційні та експресивні відтінки [23, с. 338]. Для них характерна синтаксична незавершеність, фрагментарність, рівнозначність слову, просвітницький зміст, та односторонність.

Приказки можуть функціонувати як прості речення, вербальні словосполучення, іменні словосполучення, адвербіальні словосполучення, та порівняльні звороти.

Скрипник Л. Г. вважає приказку фігурою поетичного мовлення: метафорою, метонімією, алегорією. Вона відрізняється своєю незакінченістю та потребує логічного завершення, роз'яснення. Базуючись на тому, які «функції смислу» здійснюють приказки у складі «неподільної мови» науковець розрізняє різні їх види. Наприклад, вислови, що відносяться до людських рис, які оцінюють об'єкти та події тощо [45, с. 27- 28].

Прислів'я та приказки як продукти усної народної творчості, вирізняються своєю емотивністю, виразністю та експресивністю. Усі ці особливості підкреслюються витонченою художньою формою, виражальними та зображальними засобами – особливо ритмом, римою, алітерацією що роблять їх легшими для закарбування у пам'яті. Існує багато висловів, де присутнє римування власних імен, наприклад.

Часто у їхньому складі наявні стягнені форми прикметників, наприклад, “*в зимовий холод кожний молод*” [37, с. 58]. Характерним для притч є присутність у них антонімів, які протиставляються одне одному: “*сорочка біленька, та душа чорненька*”, [43, с. 86], “*кому добре, той співає, кому зле, той плаче*” [59, с. 103]

Відмінність між прислів'ями та приказками також полягає у їхніх неоднорідних зв'язках зі словосполученнями сталого та вільного значення. Зважаючи на визначені вище характеристики прислів'їв, такі як довершеність та цілісність, визначається, що вони не можуть функціонувати як синоніми іншим ідіомам. Приказки, що виявляють протилежні якості, можуть мати споріднені зв'язки із іншими приказками: *“на всі чотири вітри”*, *“на всі чотири сторони”*, *“куди очі дивляться”* - *будь-куди* [58, с. 17].

Філолог Тарновська Ольга у своїй статті *“Unaaproximaciónalrefraneroucraniano”* роз'яснює, що саме мотивує оригінальність фонду українських прислів'їв та приказок:

1) вплив язичницьких вірувань на становлення фразеологізмів – у них з'являлися імена богів, міфічних символів та створінь, елементи надприродних явищ: *“бодай тебе Перун уперіщив темної ночі”*;

2) критика християнського ладу внаслідок його неоднорідності на території України (католицька, протестантська, православна віра тощо): *“щодень Бога хвалить і щодень людей дуриць”* [56 с. 45]. Також прояв скептичного ставлення до результативності релігійних обрядів, звичаїв: *“до Бога взивай, а лікаря шукай”* [37, с. 355];

3) гумористичний погляд на буття: *“сім літ баба похмелялась, а таки померла”* [55 с. 174];

4) вираження неприязні до іноземних загарбників, яке формувалося впродовж тривалих воєн: *“не статечная приязнь вовку з братом, так християнові з бусурманом”*;

5) висміювання негативних рис українського народу: *“через пень-колоду”*;

6) вшанування козацької спадщини: *“що там холод коли козак молод”*;

7) боротьба із соціальним гнітом: *“багач їсть калачі, а бідний і хліба не має”*;

8) спостереження за явищами природи, землею: *“і в погоду часом грім може вдарити”*, *“рідна земля – колиска золота”* [79, с. 108-11].

Серед науковців панує дискусія щодо приналежності прислів'їв та приказок до складу науки фразеології чи пареміології. Частина вітчизняних дослідників вважає їх пареміологічними одиницями – пареміями, що становлять предикативні структури, які позначають конкретні ситуації спілкування, що поєднуються з феноменами на базі усвідомлених реалій [23, с. 3-5]. Усі компоненти пареміології виражаються у триєдиному концепті «мова-культура-особа» та є засобами ментальності. Вони використовуються як мовні знаки, мають синоніми та антоніми, вирізняються клішованістю, вмотивованістю або невмотивованістю, і характерною автосемантиєю – незалежністю й самостійністю.

Прихильники визначення висловів пареміологічними компонентами стверджують, що у них відсутня характерна для фразеологізмів номінативна функція. Вони поєднують у собі не лише фразеологічні якості, але й риси притаманні реченням та вільним словосполученням – їхні структура та зміст є самостійними та нероздільними [3, с. 143]. Визначення лінгвістичного статусу ускладнюється тим, що ще не існує конкретного визначення та диференціації між прислів'ями, приказками, афоризмами та крилатими висловами.

Дискусійним залишається визначення пареміологічного рівня мови в цілому – видатний пареміолог Г. Л. Пермяков вважав паремії самостійними мовними одиницями, що відрізняються більшою складністю структури та змісту, ніж фразеологізми, тому виділив новий рівень у мовній системі до яких їх відносив. Він зауважив, що саме прислів'я та приказки є найчисленнішими у пареміологічному фонді [40, с. 201].

Також існує протилежна точка зору згідно з якою паремії розглядають як малі фольклорні форми у вигляді тексту, тобто стислі, змістовні вирази, наповнені самотньою народною мудрістю. Науковці найчастіше звертають увагу на їх схожість із загадками – ускладнене та ритмічне звучання, рима, гармонійне звучання

слів. У деяких випадках розрізнити їх можливо лише завдяки знаку питання наприкінці речення.

Окрім прислів'їв та приказок до малих фольклорних форм також зараховують примовки, коломийки, скоромовки та інші. З цієї позиції вони вважаються словесними утвореннями із самостійними значеннями, що вживаються в залежності від ситуації. Визначення паремій як тексту спричинене присутністю у них відповідних ознак - довершеності, єдності, зв'язності, валідності, континууму, ретроспекції, проспекції, динамічності, розгорнутості та інших.

Також для вивчення прислів'їв та приказок як тексту варто звертатися до понять «внутрішнього змісту» та «поетичного образу». При сприйманні та використанні, останній стає джерелом додаткової, прихованої інформації, яку неможливо досягнути використовуючи лише науковий підхід.

Основною прагматичною функцією прислів'їв та приказок, як пареміологічних одиниць, вважають моделювальну. Вона виражається у тому, що вислів пропонує словесну або інтелектуальну структуру наявної у реальному житті обстановки. Не зважаючи на те, що певні сталі словосполучення не виконують «пряме» моделювання, а лише «опосередковане». Для приказок характерна негативно-комунікативна функція, яка виражається у бажанні адресанта мовлення висловитися не надаючи ніякої інформації, уникнути відповіді або відхилити аргумент співбесідника. Основною функцією усіх видів паремій вважається прикрашальна, проте вона не є панівною та полягає у оздобленні мовленнєвого потоку.

До факультативних функцій прислів'їв та приказок зараховують:

1) дидактичну або просвітницьку: *“не клади пальця у рот”, “до святого духа не скидай кожуха, а по святім дусі не ходи в кожусі”;*

2) прогностичну: *“коли на стрітення півень води нап'ється гуска з сліду води, набереться господар біди”, “і після обіду ложка пригодиться”;*

3) магічну: “доки Бога намалюєш, то й Чорта з’їси”;

4) розважальну: “дівчата гарненькі, тихенькі, миленькі! Звідки погані жінки беруться?” [40, с. 88-91].

Традиційне зарахування висловів до складу фразеології ґрунтується не лише на їхніх базових характеристиках – відтворюваності, ідіоматичності, двоплановості, але й залежить від підходу, який застосовується для їхнього дослідження. Наприклад, дуальність поглядів Г. Л. Пермякова проявляється у тому, що він одночасно розглядає прислів’я та приказки з різних позицій:

1) як стійкі, схожі з фразеологізмами мовні явища;

2) логічно оформлені одиниці;

3) завершені художні тексти, що відображають реальність [39, с. 17].

Доведено, що існують функціональні розрізнення прислів’їв та приказок різних народів світу, що спричинені варіативністю їхнього фразеологічного чи пареміологічного рівня. Зважаючи на дослідження своїх попередників, іспаністи Глорія Корпас Пастор та Альберто Сулуаґа розглядають паремії, як об’єкт вивчення фразеології. Їхній підхід до вивчення прислів’їв та приказок полягає у тому, що вони вивчають фразеологічні висловлювання як незалежні та зафіксовані у мові народні вислови, та поділяють їх на паремії (*paremias*) і формули рутинного вжитку (*formulas rutinarias*). Хуліо Касарес вважає, що до паремій відносяться лише прислів’я та приказки.

Сучасний пареміолог Хулія Севілья Муньос наголошує на тому, що наразі у іспанському мовознавстві не існує конкретного розмежування між фразеологічними та пареміологічними одиницями. Вона визначає паремії як архілексеми, короткі висловлювання повчального характеру та народного походження, у вигляді простих або складних речень, що закріпилися у мові. Дослідниця вважає, що приказки є найбільш відомими видами паремій загального характеру з мнемотехнічними компонентами та часом застарілим морфосинтаксисом [64, с. 16].

Севілья Муньос розділяє паремії відомого та невідомого походження. Перші характеризуються як вислови з текстів чи фрагменти мовлення реального або нереального персонажа, що відповідають усім рисам паремій. До них належать прислів'я та афоризми. Джерелами їхнього виникнення є Біблія, літературні твори, історія, політична або торгова пропаганда та інші [71, с. 108]. До паремій невідомого походження належать дидактичні вислови загального вжитку, а саме – приказки, діалогізми, крилаті вислови [46, с. 110].

Окрім таких основних рис прислів'їв та приказок як фіксованість, універсальність, дидактичність, лаконічність, узгодженість, іспаністи також відносять:

- 1) ритмічність та поетичність структури;
- 2) традиційність;
- 3) передача знань та традицій;
- 4) мультилінгвізм та мультикультурність.

Мовознавець Марія Хосефа Канельяда визначила риси типових прислів'їв не враховуючи їх прагматичні особливості, а лише звертаючись до семантичних. У таких усталених народних висловах зустрічається невживання артикля для більшої узагальненості. Наприклад, в ідіомі "*hijo envidia no azca en casa*" артиклі зайві, адже мова йде не про конкретного сина та будинок, а про узагальнений образ. Невикористання дієслів, а відповідно – часу, особи, числа підкреслюють універсальність прислів'їв, прийменник "а": "*a pense que lo ahorcaron*", "*a quien has de acallar, no le has de llorar*". Також зміна загальної синтаксичної будови вислову задля концентрації уваги на необхідному елементі: "*aquel día perdí mi honor, que hablé mal y oí peor*" [67, с. 56-59].

Іспанська дослідниця Патрісія Саес Гарсеран у статті "*Presencia del refrán en la calle*" розглядає прислів'я як соціокультурний феномен та наголошує на їх відмінності від наукових постулатів – суб'єктивність, наявність

забобонів. Унаслідок лексикалізації народні вислови увійшли у культуру народу та наразі є її спадком. Велика кількість прислів'їв зникли з ужитку та продовжують зникати через низку причин. Наприклад, у наслідку їх надмірної довготи, відсутності рими, що не сприяє запам'ятовуванню, наявності національно специфічного елемента, який відомий лише для вузького кола людей. Також виділяє два типи прислів'їв - *refranesinterrumpidos* у *refranespodados* (перервані та скорочені). У повсякденному житті вислови першого виду перериваються мовцями навмисно – вони не потребують закінчення, адже є загальновідомими. Скорочені стали словосполучення теж володіють незавершеною формою, яка може бути спричинене їх частим використанням. У певних випадках друга частина прислів'я невідома багатьом мовцям.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Фразеологія як самостійна лінгвістична дисципліна охоплює вивчення фразеологічних одиниць та їхньої специфіки. Завдяки зусиллям українських та іспанських лінгвістів теоретична база цієї науки є обширною. У фразеологізмах, які ще називають сталими словосполученнями, приховані культурно-історичні надбання народу.

Зважаючи на різноманіття фразеологічних одиниць, були створені відповідні класифікації, що ґрунтуються на ознаках цілісності, різноформленості, ідіоматичності тощо. Серед праць українських дослідників довершеною вирізняються фразеокласифікації Виноградова В. В. та Шанського М. М.. Підставами для створення таких типологій слугувала цілісність сталих словосполучень. З огляду іспаністики найбільш розгорнутою класифікацією є доробок Глорії Корпас Пастор, який також вважають таксономією.

Прислів'я та приказки розглядають, як неповторну усну народну творчість. Їхня відмінність одне від одного полягає у довершеності форми, чіткості та лаконічності. Функціями притч є передбачення ймовірних подій або наслідків, повчання та «прикрашання» усного мовлення. У сучасних працях науковці, з огляду

на властивості прислів'їв та приказок, вивчають останні як одиниць фразеології або пареміології.

РОЗДІЛ 2

ФРАЗЕОЛОГІЧНИЙ ОБРАЗ УПЕРЕКЛАДАЦЬКОМУ АСПЕКТИ

2.1. Джерела поповнення фразеологічного фонду

Будь-яка мова невинно поповнюється новими фразеологізмами, тому важливим питанням, яке цікавить мовознавців залишаються їхні джерела походження. Їх визначення передбачає насамперед використання порівняльно-історичного методу, пошук первинної внутрішньої форми слова та її словотвірної структури. Останні у процесі розвитку мови зазнали різноманітних змін, які спричинили соціальні, культурні події та переінакшення всередині неї самої. Протягом багатовікового творення така риса сталих словосполучень, як стійкість залишалася мінливою і причиною цього є вплив на їх склад.

Існує генетична класифікація, яку становлять такі фразеологізми:

- 1) успадковані, які ймовірно виникли ще у спільнослов'янській мові;
- 2) споконвічні, які почали з'являтися в українській мові у XV столітті;
- 3) запозичені з інших мов, наприклад, із давньогрецької, латини, італійської, іспанської тощо [56, с. 257-259].

Вивченням походження сталих словосполучень займався Л. П. Сміт, який висловив думку про те, що початково вони є неписьмовими народними витворами, у яких відображалася рутинна діяльність простих людей. Наприклад, фразеологізми, що зародилися у побуті, певній професії, непростих людських стосунках, родині [17, с. 78].

Також він приділяє велику увагу фразеологізмам з компонентом-зоонімом. Тварини з давніх часів оточують людей – розважають, допомагають, захищають, завдають шкоди, тому їхній образ закріпився у фразеологічному фонді української та іспанської мови. У таких пареміях характеризуються людські якості, поведінка, зовнішність, інтелект, наприклад, *“лагідний, ніби ягня”*, *“вовком дивитися”*. До

інших джерел виникнення фразеологізмів відносяться картярські ігри [17, с. 92] (“*no saber a quecartaque darse*” – “Бути на роздоріжжі”), інші азартні ігри (“*acuentas viejas, barajas nueva*” – “як не наївся, то не налижешся”) або калькований переклад “*stari rachunki, novi kolodi*”), медицина [17, с. 98] (“*mano lavada, salud bi guardada*” – “чисті руки – міцне здоров’я”), національні традиції (“*tomar al toro por las astas*” – “брати бика за роги”).

Сміт вказує, що існують фразеологізми невідомого або незрозумілого походження [49, с. 32]. Наприклад, до них можна віднести такі іспанські прислів’я, як: “*Ande yo caliente, ríase la gente*” – “Якщо мені добре, то думка інших неважлива” та “*Se estira y se encoge como la tripa de Jorge*” – “Розширюється та стискається, як живіт у Хорхе”. Відомо, що перший вираз у своїх працях використовували Луїс де Гонгора та Мігель де Сервантес.

Вважається, що певні ідіоми вирізняються інтернаціоналістичністю завдяки своїй схожості іншомовним фразеологізмам [62, с. 103]. Наприклад, до них відносять сталі словосполучення, що пов’язані із античним періодом і базуються на міфах (“*Noche de Walpurgis*” – “Вальпургієва ніч”, “*Están ligados por los azos de Himen*” – “Узи Гіменя”, “*Caja de Pandora*” – “Ящик пандори”, “*Fuego de Prometeo*” – “Прометеїв вогонь”, “*La Décima Musa*” – “Десята муза”). Ідіоми в основі яких лежать історичні події: “*El dilio de Arcadia*” – “Аркадська ідилія”, “*El juramento de Aníbal*” – “Аннібалова клятва”, “*La matanza de San Bartolomé*” – “Бартоломійська ніч”)

Хулія Севілья Муньос і Хесус Кантера у своїй праці “*Pocas palabras bastan*” розглядали ймовірні джерела виникнення іспанських прислів’їв. Наприклад, літературні здобутки видатних іспанських письменників таких як Лопе де Вега, Каміло Хосе Села, Сервантеса, Фернандо де Рохас та інших [78, с. 287]. Завдяки збереженим літературним пам’яткам середньовіччя мовознавці дослідили, що у них присутні перші письмово зафіксовані прислів’я, які є результатом усної народної творчості. Наприклад, у поемі Хуана Руїса « Книга доброї любові»

(“*Cercodelalunanuncahinchelaguna, cercodelsolmojaelpastor*”) [75, с. 216], драмі Фернандо де Рохас «Селестіна» (“*Buenamigomásvalequemalmaridovelado*”) та інших.

Серед інших джерел виникнення фразеологізмів є релігійні тексти. Сталі словосполучення з панівною семантичною цілісністю, що були перейняті з Біблії, вважаються “фразеологічними біблеїзмами”. Наприклад, вислів “*elfrutoprohibidoeselmásapetecido*” – “заборонений плід завжди солодкий” відображає гріхопадіння Адами та Єви у Старому Заповіті - вони спробували заборонений плід. Тому це стале словосполучення втілює природну людську схильність бажати недозволеного. Також розрізняють фразеологію власне католицького походження, які на відмінно від біблеїзмів вирізняються більш ускладненою класифікацією. Прикладом таких фразеологічних одиниць є вислів “*dePascuas a Ramos*” – “надзвичайно рідко”, що робить акцент на тривалому відрізку часу від Великодня до Вербної неділі. Вираз «*nosercosadelotrojueves*» - “бути не дуже важливим/дріб’язкова справа” походить від католицької традиції відмовлятися від їжі по-п’ятницях під час Великого посту та Страсного тижня. Проте, не усі християни могли удосталь наїстися делікатесів напередодні посту у четвер, тому їхній раціон не відрізнявся від звичного. Таким чином цей день залишався буденним для людей, оскільки їжа не була смачнішою.

Іспанські прислів’я та приказки, що були створені на основі реальних історичних подій вирізняються тим, що можна встановити їх приблизні роки виникнення. Наприклад, існує думка про те, що сталий вираз “*ComoPedroporsucasa*” – “Почуватися як вдома” з’явився в XI столітті та пов’язаний із перемогою Педро I Арагонського у битві під Алькорасі. Історики вважають, що саме завдяки допомозі святого Георгія королю Арагона вдалося перемогти мусульман у цій битві. Наразі дане прислів’я також використовується для позначення безтурботної та розкутої людини, яка рішуче зустрічає кожну ситуацію у своєму житті. Також воно може вживатися у дещо зневажливій формі, коли мова йде про надто довірливу людину у незнайомій для неї ситуації чи місці. Оригінальним варіантом цього виразу вважається такий: “*ComoPedroporHuesca*”.

У подібний спосіб можна визначити, що ідіома *“irseporloscerrosdeÚbeda”* – *“ходити як кіт коло холодної каші”*, *“ухилитися від теми”* з’явилася ще у 1223 році, коли у місті Убеда відбулася легендарна битва між християнами та мусульманами. Війська під командування АльвароФанеса раптово зникло напередодні бою, а коли воно з’явилося уже після перемоги християн, тоді командир відповів, що загубився серед пагорбів міста. Відтоді цей вираз використовують, щоб наголосити на тому, що людина надає непотрібні деталі брешучи. Сталий вираз *“verseelplumero”* – *“бачити наскрізь”* з’явився у 1812 році разом із народним ополченням, яке складалося із добровольців, що відстоювали прогресивні ідеали. Їхня піхота, артилерія та кавалерія мала однакову форму та військовий капелюх із яскравим пір’ям, яке можна було розгледіти ще здалеку. Вираз з’явився під час палких політичних зібрань та дебатів між консерваторами і прогресистами, а саме у фразі – *“ти мене не обманюй, я бачив пір’їни, що стирчали з твого капелюха”*, тобто приналежність до прогресистського руху.

Наприклад, можна з’ясувати період виникнення вислову *“NoseganóZamoraenunahora”* – *“Рим будувався не один день”* або ж його калькований переклад – *“Самору завоювали не за одну годину”*. Він з’явився під час подій 1072 року, коли король Кастилії Санчо II Сильний вирішив знову об’єднати усі свої території. Він намагався захопити місто Самора, де правила його сестра, проте зіштовхнувся із супротивом, який тривав кілька місяців. Даний вираз означає те, що необхідно бути терплячим для досягнення своїх цілей. Сталий вислів *“valerunPotosí”* пов’язаний із тим, що в першій половині XVI століття на півдні Болівії у місті Потосі було відкрито багато шахт, з яких видобувають величезну кількість срібла. Завдяки цьому місто прославилося на увесь світ та з’явився вираз, який означає *“мати велику цінність”*.

Наприкінці XIX століття утворилося наразі популярне стійке словосполучення *“MáscuentoqueCalleja”* - *“Передавати куті меду”*, *“Снувати химери”*, *“Сипати зайцям солі на хвіст”*. Його значення пояснюється тим, що іспанський директор видавництва СатурніноКальєхаФернандес випустив у тираж невеликі за розміром

казки для дітей. Завдяки своїй доступній ціні вони стали популярними не лише в Іспанії, але й за її межами. Наразі цей вислів означає надмірні фантазії, перебільшення та неправдоподібні розповіді, як ті, що були описані у дитячих книгах.

До джерел прислів'їв та приказок також належать іспанські легенди, наприклад, про фермера Амбросіо, який жив на півдні Іспанії у місті Севілья. Існує повір'я, що одного разу він вирішив бути розбійником у горах, адже сільське господарство приносило йому лише збитки. Всі жителі знали, що Амбросіо простий селянин та не вірили у те, що він вирішив займатися розбійництвом. Саме тому люди починали сміятися, а не тікати, коли зустрічали колишнього фермера зі старою зброєю в руках. Похідною цієї легенди є ідіома *“serlacarabinadeAmbrosio”* - *“так потрібне, як глухому музика”*, тобто зовсім непотрібна річ.

Джерелом виникнення вітчизняного фразеологічного матеріалу є вислови письменників: Панаса Мирного (*“всюди своє лихо та чужім людям воно за смішки”*), Пантелеймона Куліша (*“лизати полумиски”*) та інших. Історичні події: турецько-татарська навала (*“непроханий гість у будинку гірше татарина на яру”*), Запорозька Січ (*“вільний козак”*), Національно-визвольна війна (*“висипався Хміль із міха та наробив панам-ляхам лиха”*) [37, с. 365].

До фразеологічних одиниць, які виникли у більш пізній період, відносять радянські сталі вислови. Вони містять ідеологічне навантаження – прославляють конкретні образи та символи, закликають до певної діяльності тощо. У збірнику *“Українські прислів'я та приказки”* представлені такі приклади комуністичних фразеологізмів: *“бідкається, як куркуль перед хлібозаготівлею”* [37, с. 375], *“весна красна днями, дівка - трудоднями”* [37, с. 386], *“у радянській оселі всі люди веселі”* [37, с. 388].

Лінгвіст Л. А. Булаховський займався дослідженням походження фразеологічних зворотів у літературних творах. Він стверджує, що з плином часу деякі з них стають настільки застарілими, що їхнє початкове значення може

встановити лише компетентний дослідник сталих словосполучень. Хоча, такі ідіоми можуть не виходити з ужитку, їхній автор, час та місце виникнення ігнорується або не беруться до уваги.

Серед джерел походження фразеологізмів він виділяв професіоналізми у метафочному плані, гумористичні оповідання, Біблійні цитати, цитати без лапок (ремінісценції), влучні вислови письменників, переклади іншомовних кліше, влучні вислови популярних постатей. Дослідник стверджував, що, наприклад, релігійні тексти, як джерела походження ідіом втратили свою силу, адже не можуть запропонувати нічого нового для поповнення фразеологічного фонду мови. Також Булаховський припустив, що найбільш ймовірними майбутніми джерелами походження сталих висловів можна вважати засоби масової інформації, конференції, форуми [10, с. 101-103].

Отже, базуючись фразеологічних дослідженнях, можна стверджувати, що у збагаченні іспанського та українського фразеологічного фонду брали участь не лише міфологія та історичні факти, але й релігійні тексти, звичаї народу, мови світу та безліч інших джерел.

2.2. Фразеологічний образ та його специфіка

Для вивчення фразеологізмів необхідним є розуміння їхньої цілісності (ідіоматичності). Цілісність значення є результатом розпізнавання реального чи нереального образу, що лежить в основі фразеологічної одиниці [19, с. 5]. Образність притаманна усім видам фразеологізмів та поєднує їхні синхронічний і діахронічний аспекти.

Фразеологічний образ розглядають як своєрідну семантичну базу на основі якої утворюється зміст фразеологічної одиниці та переосмислення її складових. Солодуб Ю. П. вважає, що завдяки фразеологічному образу, що функціонує як національний маркер, у словосполученні зберігаються особливості, які характерні певному народу [50, с. 58]. Базою для створення даного образу слугував сценарій зумовлений національно-культурною установкою та специфікою того чи іншого

етносу. Розглядаючи фразеологізм, у ньому можна простежити ставлення людей до предметів та явищ навколишнього світу.

Доведено, що внаслідок переосмислення первинного образу, який покладений в основу, формується фразеологічний образ - пряме значення припиняє бути актуальним, тому на його основі формується переносне, яке наповнене емоційним відтінком. Отже, первинний образ пов'язаний з дійсним семантичним значенням, а вторинний – з похідним.

Часто фразеологічний образ розглядають як внутрішню форму фразеологізма. Для складових елементів сталих словосполучень не характерне схоже з вільними словосполученнями значення. Власне «фінальне» значення ідіом вмотивоване образом, який покладений в основу, а не окремим смислом компонентів. Отже, внутрішня форма фразеологізма розглядається у якості образу або образного «фундаменту», що базується на первинному синтаксичному словосполученні та обґрунтовує істинне значення фразеологізма.

Поняття фразеологічного образу або внутрішньої форми ідіоми нерозривно пов'язане з її мотивацією. Відомо, що значення фразеологізму завжди вмотивоване, а мотивація тлумачиться сформованим на базі вільного словосполучення образом. Дане твердження можна підтвердити наводячи у приклад іспанський фразеологізм *“elcuartofalsodenocheperasa”* (погані речі робляться по тай), у якому слово *“cuarto”* є архаїзмом. Якщо ж розглядати його виключно з точки зору синхронії, тоді простежити мотивацію словосполучення надзвичайно важко. Проте, здійснивши етимологічний аналіз цього слова, стає зрозуміло, що *“elcuarto”* (куарто) – старовинна дрібна мідна іспанська монета. Тому значення виразу пояснюється тим, що у нічній темряві набагато легше замінити справжні гроші на фальшиві. В широкому розумінні - незаконні справи необхідно вирішувати віч-на-віч.

Таким чином можна простежити два типи фразеологізмів за вмотивованістю:

1) сталі словосполучення, образ яких можна уявити наочно, що ґрунтується на реально існуючому явищі;

2) сталі словосполучення, образ яких розшифровується лише за допомогою етимологічного аналізу.

На сучасному етапі розвитку фразеології відсутні точні інструменти за допомогою яких можна було б передбачити та пояснити зв'язок між фразеологічним образом та актуальним значенням фразеологізмів. Проте, іноді з'являються пояснення на основі дослівного розуміння значення, наприклад *“venderhumo”* (продавати повітря/шахраювати). *“Нито”* (дим) – річ, яку неможливо продавати, тому з огляду на це ідіома має таке значення, як продаж неіснуючої речі, а відповідно – шахрайство.

У більшості випадків фразеологічний образ корелюється із зоровим сприйняттям елементів або явищ реального світу. Так звана «картина», у якій відтворюється певна ситуація. На її тлі відбувається перцепція неподільного значення словосполучення, як похідного процесу метафоризації або метонімізації.

Для визначення сумірності фразеологізмів різних мов, незалежно від їхньої граматичної та лексично-семантичної систем, відносять такі параметри:

- 1) узагальнено-понятійне значення;
- 2) стилістичне забарвлення;
- 3) фразеологічний образ [51, с. 41].

Спорідненість образів фразеологізмів іспанської та української мов виявляється по-різному. Наприклад, еквіваленти, які збігаються у значенні, стилістичному забарвленні, структурно-граматичній структурі, проте з допустимими варіаціями у складі: іспанський фразеологізм *“meterlasnarices”* та його український переклад *“пхати свого носа не в свою справу”* (втручатися не в свою справу). У таких фразеологізмів спільним є образ, що лежить в їхній основі – у ньому закладена національна специфіка. Український переклад сталого словосполучення *“agarrarel toro por los cuernos”* звучить як: *“взяти бика за роки”* та є суцільним еквівалентом на усіх рівнях – лексичному, граматичному та інших.

В. Шмідт звертає увагу на розбіжності між фразеологічними одиницями, крилатими висловами, сентенціями, прислів'ями та приказками. Останні він поділяє на два види:

- 1) ті, чиї складники формують єдиний образ;
- 2) ті, чий образ породжують лише певні компоненти[8, с. 11].

Отже, основу змісту фразеологізму складає фразеологічний образ, що вміщує національну специфіку та створюється на базі певної реалії навколишнього світу, знайомої представниками тої чи іншої нації. Національний відбиток на образі може з'являтися завдяки специфічним лексичним одиницям – реаліям, які позначають предмети або явища певної культури.

Досліджуючи фразеологічні значення, Солодуб звертає увагу на його конотативний аспект як емоційно-оціночну складову. Навіть за умови суцільної втрати образу, коли конотативність словосполучення зменшується, даний компонент все ще функціонує.

Лексичний та граматичний склад фразеологізмів репрезентують план вираження фразеологізму, а фразеологічний образ – план змісту, тобто його внутрішню форму. Виноградов визначає внутрішню форму фразеологізму як лексико-семантичний зміст вільного словосполучення, на основі метафоризації якого виник фразеологізм.

Найчастіше ідіоми створюються на базі метафори – образ перетворюється у їх реальне значення лише за допомогою певного елемента. Образ створений метафоризацією елементів фразеологізму володіє актуальністю доти, доки носії мови здатні розрізнити його двоплановість. Вона виражається у поєднанні прямого та переносного значення у словосполучення. Актуальність прямого значення має тенденцію до регулярних змін, які виникають через позамовну соціальну діяльність. Звичні для певного народу поняття з плином часу виходять з ужитку. Мокієнко В. М. підкреслює, що цей процес часто стає причиною зникнення власне фрази.

Проте, така зміна не має суттєвого впливу на використання фразеологізму – його продовжують активно використовувати [35, с. 33]. Наприклад, у словосполучення “*estaren Babia*” (бути далеким від теми) пряме значення слів є неактуальним. Більшість експертів вважають, що воно належить до віддаленого району поруч з провінцією Астурія, де зазвичай відпочивали королі. У вислові “*estar a lalunade Valencia*” та його українському перекладі «залишитися з носом» пряме значення є деактуалізованим. Вислів “завивати гільце” означає виходити заміж. Слово “гільце” є застарілим - так називали дерева для весільних обрядів [32, с. 202]. Отже, у таких випадках фразеологізми зберігають лише переносне значення, що вважається останнім етапом їхнього розвитку.

Мокієнко В. М. визначив, що експресивний характер фразеологізмів вимагає відновлення втраченого взаємозв’язку між їх прямим та непрямим значенням. Якщо у складі словосполучення присутні некротизми, тоді зробити це стає складно. Відновити напругу між двома значеннями можна, якщо з ужитку зникає не лексема, а одна з її найменших елементарних одиниць від якої походив образ. Проте, це може призвести до появи хибних аналогій. Оновлення може здійснюватися трьома способами:

- 1) паронімічною трансформацією;
- 2) омонімічною трансформацією;
- 3) полісемантичною трансформацією.

Дані трансформації компонентів сталих словосполучень стають поштовхом для первинного мотивування фразеологізмів – створення у них динаміки, експресії та напруги між значеннями. При здійсненні трансформації першого типу, неминучим є віддалення від фразеологічної норми: “*tenermuchastablas*” – “*tenermuchaexperiencia*”, “*jugarcondosbarajas*” – “*jugarcondospaños*”, “*viuamtu локшину на вуха*” – “*швидка локшина на вуха*”. У деяких випадках таке зміна вважається «фальшивим еквівалентом, якщо вона вдало повторює експресивність

початкової форми. З'являється вона із естетичною метою або у повсякденному спілкуванні та з часом може перетворитися на загальномовну норму.

Наступна зміна схожа на попередню, проте під час здійснення омонімічної трансформації виникають невірні аналогії, адже омонімія вже існує у мові. Наприклад, у фразеологізмі “закопати талант у землю” значення слова “талант” зазвичай трактується невірно – в античні часи так називали монети зі срібла.

Як омонімічна, так і полісемантична трансформація полягає у переінакшенні фразеологічного образу. Проте, під час останньої, відбувається більш фундаментальна зміна – стандартне та початкове значення фразеологічного компонента, як правило, замінюється модернізованим. У результаті цього явища, з'являється так званий прийнятний фразеологічний міф, який полягає у переосмисленні складової фразеологізма та появи нових асоціацій, які пояснюють форму ідіоми. Прикладом є фразеологізм “брати у стоси”, який означає критикувати або сваритися на когось, примушувати чинити певним чином. Жодне із сучасних значень слова “стоси” не дає можливості трактувати дане словосполучення. Словники дають декілька визначень прямого значення слова “стис”: 1) штабель певного матеріалу; 2) сажень; 3) численна кількість рівно складених речей. Його переносне значення, є наслідком тривалого фразеологічного вжитку. У повсякденному житті також зустрічається такий варіант ідіоми як “брати в шори”.

Відновлення образу, на якому ґрунтувався фразеологізм, це трудомісткий процес, який може ускладнюватися розгалуженою полісемією його складових елементів. Це найчастіше трапляється із анімалістичними фразеологізмами. Мотивацію фразеологізмів із назвами тварин важко визначити, а самі вони зазвичай тлумачаться довільно [35, с. 34-41]. Наприклад, орієнтуючись виключно на буквально значення слів “метати”, “бісер” і “свині”, неможливо пояснити мотивацію ідіоми “метати бісер свиням” та її значення “даремно щось розповідати/пояснювати людині, яка не бажає нічого слухати”. Необхідно зважати

на те, що цей вислів біблійського походження, а *“biceps”* раніше був синонімом до слова *“перли”*. Отже, з огляду на таке таке пояснення, стає зрозуміло, що мова йдеться про процес, коли хтось кидає дорогі речі у корм свиням, що є марною справою. Наприклад, іспанський фразеологізм *“nuncamásperroalmolino”* означає, що річ або дія, яка виявилася шкідливою, більше ніколи не повториться. Він походить від давньої історії про те, що собака цілими днями блукала всередині та поруч із млином, щоб викрасти їжу, проте, одного разу мельник добряче її вдарив, тому вона більше не поверталася у те місце [65, с. 509]. В цілому слово *“perro”* вирізняється своєю багатозначністю. Наприклад, для іспанців знайомими є такі конотативні значення як нехороша людина, поступливість, вірність, захист, товариство.

Зміна фразеологічного образу різними видами трансформацій неодмінно провокує чітке переінакшення первинного мотивування. Найчастіше зустрічається актуалізація складових фразеологізму, використання більш відомого значення замість менш відомого. Процес зміни компонентів мотивований бажанням носіїв мови підтримувати актуальність образу ідіоми та зменшити втрату його мотивованості. Проте, така втрата є неминучою, адже вона зумовлена екстралінгвістичними факторами [35, с. 43].

Особливої уваги потребує розгляд фразеологічних образів, які покладено в основу саме прислів'їв та приказок. У них, як і в решти сталих словосполучень при детальному вивченні простежується закономірність розриву між планом вираження та планом змісту. Цей факт змушує дослідника фразеологічних одиниць застосовувати етимологічний аналіз для того, щоб отримати достовірну інформацію про значення та походження сталого словосполучення.

Прислів'я вважаються виразами, що містять закінчену думку, а отже не потребують подальшого розвитку, а приказки навпаки – передбачають розріст судження. У більшості випадків у них виражаються неписані норми та правила, які закріпилися у тому чи іншому суспільстві. Згідно із своєю характеристикою, вони

можуть володіти, як базовим лексичним значенням, так і образним, тобто прямим та переносним [38, с. 11].

Незважаючи на неоднакову структуру, фразеологізми характеризуються закоренілими формами: “*a buenentendedor, pocaspalabrasbastan*”, “*a buenashoras, mangasverdes*”, “*albuencallarllamanSancho*” [66, с. 1-2], “*sermáslenoqueelcaballo delmalo*”, “*sermáspesadoqueunavacaenbrazos*” [66, с. 693]. До особливостей українських та іспанських прислів'їв та приказок відноситься контрастивне порівняння предметів або явищ задля підкреслення емотивності: “*хто вчора плаче, той зранку скаче*”, “*comoelperro y elgato*”.

У своїх працях Телія В. М. доводить, що прислів'я варто вважати фундаментальним «культурним кодом», який є непрямомо знаковою системою, що застосовує розмаїття матеріальних та формальних засобів для шифрування певного змісту, згуртованого в картині світу чи світосприйнятті певного народу [53, с. 227]. Культурні коди різнобічні та унікальні. Вони транслюють елементи забарвлені національною та історичною специфікою.

Образність, як панівна властивість прислів'їв та приказок, полягає у точному уособленні, яке формується в ході відтворення людською свідомістю, елементів позамовної діяльності, які сприймаються чуттєво. Вона вирізняється об'єктивністю та проявляється в наочних уявленнях та предметно-речових асоціаціях. Фразеологічні значення творяться залежно від специфіки сприйняття світу крізь призму мовних образів. Отже, прислів'я та приказки задовольняють потребу того чи іншого народу висловити ставлення до предмета чи об'єкта, який вони сприймають за допомогою мови. Наприклад, спостерігаючи за швидкоплинністю влади, іспанці почали використовувати вираз, сформований на конкретному образі королів у різних положеннях: “*a reymuerto, reypuesto*” (*після мертвого короля – новий*) (*шлях не гуляє/святе місце пустим не буває*). Вибір своєрідних лексичних одиниць і зміст ідіом зумовлений асоціативно-образними зв'язками, що з'являються в представників різних мов.

Образ, як невід'ємний елемент сталих словосполучень, виражає різне ставлення до події чи феномена – дає конкретну оцінку. У такий спосіб формування прислів'їв та приказок відбувалося у процесі оцінювання існуючого факту, з використанням вільних словосполучень у переносному значенні протягом тривалого часу [61, с. 22]. Як правило, в ідіомах переважають негативні емоції. Процес створення та розвитку фразеологічної оцінки відбувається за допомогою внутрішньої форми фразеологізма. Її визначають як об'єктивно-суб'єктивне відношення або навпаки, особи до об'єкта, що реалізується мовними засобами розгорнуто або приховано [29, с. 181]. Об'єктивність оцінки визначається конкретними ознаками об'єкта або події, на базі яких створюється оцінка, а суб'єктивність визначається певним ставленням.

Жуков В. П стверджує, що існують різні підходи до визначення категорії оцінки:

1) фразеологізми з оцінним значенням – позитивним або негативним. Явище або предмет отримує оцінне значення у залежності від його сталих, а не перехідних властивостей;

2) фразеологізми з оцінним використанням, яке залежить від контексту – відсутність або наявність функціональної властивості оцінки фразеологізму зумовлюється його контекстним оточенням [19, с. 57].

Нерозривно із особливостями фразеологічного образу розглядають поняття фразеологічної конотації. Наразі це явище не є достеменно вивченим, тому його зазвичай розглядають у порівнянні з лексичною конотацією. Фразеологічна конотація наділяє прислів'я та приказки індивідуальною емотивністю, що корелюється із вираженням почуттів та настроїв мовцем щодо конкретного явища чи об'єкта. Конотативна складова значення ідіоми забезпечує створення образу, який покладено в його основу, та до її складу входять експресивні, стилістичні, оцінні, емоційні та образні можливості прислів'їв та приказок.

2.3. Методологічні засади дослідження прислів'їв та приказок

Деякі українські та іноземні лінгвісти уподібноють методи та методологію досліджень фразеологічних одиниць. Перші визначають методологію як науку, що породжує базові теоретичні засади фразеології. Методологія досліджень сталих словосполучень розглядається як сукупність методичних та методологічних прийомів і принципів, що беруть участь у формуванні наукового виду знань [46, с.176].

У фразеології, як розділові мовознавчої науки, що вивчає ідіоми, у період свого стрімкого розвитку були створені власні методи, які орієнтувалися на вже існуючі методи та прийоми лінгвістичних досліджень. Методи дослідження фразеологічних одиниць формувалися з огляду на перелік їх особливостей: характерні риси фразеологізмів (вмотивованість, цілісність та інші), підходи до класифікації, способи їх фіксування у словниках, довідниках, їхні функції у речення, особливості мови тощо.

Мовознавство вважає метод вивчення визначеним підходом до досліджуваного явища, певним комплексом положень, наукових та технічних прийомів, застосування яких дозволяє дослідити дане явище [44, с. 258]. Від чіткості визначення методів залежать досягнення мети і завдання роботи.

До фразеологічних методів дослідження відносять: метод фразеологічного аналізу, метод фразеологічної ідентифікації, описовий метод, контекстологічний або контекстуальний метод, комплікативний метод, варіаційний, метод фразеологічної аплікації та інші.

Кунін О. В. вважає, що до ґрунтовних поглядів у дослідженні сталих висловів відносяться такі:

- 1) розгляд ступеня сталості, як основного фактору у визначенні меж фразеологічного матеріалу;

2) розгляд поняття стійкості ідіом з різних позицій. Наприклад: стійкість фразеологічного змісту, стійкість лексичних компонентів сталих словосполучень тощо;

3) розмежування фразеологічного та нефразеологічного фонду;

4) здійснення аналізу сталих словосполучень у різних системних зв'язках та їх функцій;

5) варіаційність способів творення фразеологізмів та інші [29, с. 20];

Фразеологізм – це складне для визначення поняття, тому для його вивчення необхідно застосовувати особливі методи. Для того, щоб віднести стійкі словосполучення у категорію фразеології можна використовувати метод фразеологічного аналізу й ті, що входять до його складу – фразеологічної ідентифікації та фразеологічного опису. Цей метод аналізу є методом синхронного дослідження в статистиці та динаміці та може вимагати застосування історичних даних [29, с. 19].

Ш. Баллі використовував метод фразеологічної ідентифікації для позначення фразеологізму у лінгвістичному аспекті. Він полягав у тому, що дослідник визначав фразеологічність поєднання у залежності від наявності у ньому слова-індикатора, що у майбутньому стало базою для виокремлення фразеологічних зрощень та розробки теорії еквівалентності фразеологічної одиниці слову. Присутність слова-індикатора свідчить про внутрішню цілісність словосполучення. Водночас інші науковці не погоджувалися із твердженнями їхніх попередників – О. В. Кунін стверджував, що на відміну від вільних сполук, великій кількості фразеологізмів не притаманні слова-ідентифікатори [8, с. 29-30]. Отже, даний метод сприяє не лише фразеологічності словосполучень, проте й таксономії фразеологічних єдностей за рівнем фразеологічної абстракції. Для того, щоб визначити показники фразеології такі як, наприклад структурна та семантична стійкість, використовуються процедури, передбачені методом фразеологічної ідентифікації:

1) присутність переосмислення складу компонентів доводиться контекстом та словарними дефініціями;

2) семантична стійкість фразеологізмів встановлюється накладенням значення словосполучення на пряме значення її компонентного складу;

3) якщо значення фразеологізму частково переосмислюється, тоді компонент з прямим значенням стає частиною її дефініції;

4) контекстуальний аналіз граматичних змін складників стійких оборотів використовується для визначення їхньої різнооформленості. Також для встановлення цієї характеристики фразеологічної одиниці необхідно враховувати їхні орфографічні та акцентні показники;

5) під час розмежування фразеологізмів від складних слів також беруть до уваги ознаки різнооформленості. Наприклад, деякі відрізняються наявністю союзу, прийменника або артикля, що знаходять посередині єдності;

6) відмежовуючи фразеологізми та перемінні словосполучення вирішальним є те, що останні утворені за формуючною структурно-семантичною моделлю, яка може вміщати будь-який зміст та обмежуватися лише граматичною та лексичною валентностями. Усі компоненти перемінного словосполучення можна змінювати на їхні синоніми, а складові фразеологізмів навпаки – є чітко встановленими;

7) розмежовуючи фразеологізми та цитати звертають увагу на такі відмінності: відтворюваність, перманентність авторства, наявність посилань і лапок, фіксованість у словниках та інші [29, с. 21-22];

Наступним різновидом фразеологічного аналізу є метод фразеологічного опису, який використовується для встановлення фразеологічних класів, залежностей складових фразеологізмів, оскільки вони гарантують аналіз морфолого-синтаксичних характеристик та засобів виразності, наприклад, повторів з алітерацією або співставлення антонімів та рими. О. Кунін встановив, що завдяки

процедурам даного методу стає можливим укладення системи фразеології з характерною їй асиметрією:

1) завдяки аналізу функціонування фразеологізмів, як самостійних та службових слів можна реалізувати їхній поділ на різні класи: дієслівні, субстантивні, комунікативні та інші;

2) застосовуючи компонентний аналіз, виділяють такі типи залежності компонентів: константна, константно-варіативна, константно-варіативно-змінна, константно-змінна та варіативна. При використанні граматичного аналізу визначається граматична структура і морфолого-синтаксичні особливості ідіом, розмежовуються ідіоматизми, фразеоматизми та ідіофразеоматизми;

3) найбільш значущим підходом вважається системний до складу якого входять такі атрибути: субстанція, структура та функція. Описуючи фразеологізми важливим, важливу роль відіграє визначення фразеосемантичних груп, що визначаються за словниками;

4) аналізуючи значення фразеологізму застосовують різні процедури: аналіз внутрішньої форми, семно-компонентний аналіз, визначення ступенів абстракції та аналіз елементів коннотації. Наприклад, перший тип аналізу реалізується завдяки порівнянню фразеологічного значення з дослівним смислом компонентів сталих словосполучень [29, с. 23-24].

Контекстологічний (контекстуальний) метод також використовується для систематизування фразеологізмів. Перекладачка Н. М. Амосова у своїх дослідженнях визначила, що цей метод є найбільш неупередженим серед інших, адже для нього характерна відсутність будь-якого логічного, психологічного й однобокого стилістичного тлумачення предмета який розглядається. Вона виділила принципи, що лежать в основі даного методу:

1) синхронічний аспект є кращим для вивчення фразеологізмів, аніж діяхронічний;

2) вибір певного методу дослідження фразеологічних одиниць залежить від особливостей мови;

3) сталі словосполучення варто розглядати у рамках їх справжнього мовного вживання;

4) вивчення відбувається у межах базових теоретичних питань фразеології.

Контекстологічний метод передбачає здійснення аналізу, який допомагає дослідженню різних типів контексту [8, с. 30]. Ними є:

1) змінний тип контексту (для сталих словосполучень характерні змінні складові, які не втручаються у їх семантичну єдність);

2) постійний тип контексту (стійкі фразеологізми з мінімальними змінними елементами).

Проте, зміст контекстологічного аналізу часто отримує негативні відгуки інших мовознавців. Наприклад:

1) названий метод ігнорує діалектику предметів, що досліджуються;

2) також не розглядає фразеологізми у специфічних контекстах, їхню комплексність та стійкість;

3) розгляд фразеологізмів лише у синхронічному аспекті, який пропонує Н. М. Амосова, не дозволяє достеменно їх дослідити з різних позицій [29, с. 16-17].

На думку вченого С. Г. Гаврина, що започаткував комплікативний метод вивчення фразеологічного фонду, усі стійкі елементи фразеології є комплікативними, що зумовлено їхньою семантичною та функціональною складністю [29, с. 17]. Він запевняє, що складовими фразеології є фразеологічні одиниці насичені образністю та експресивністю. Комплікативними завданнями є:

1) повідомлення фразеологізму експресивно-образних якостей;

2) зменшення певного елемента чи елементів, що провокує компресію фразеологічної одиниці

3) спресувати та упорядкувати інформацію отриману у результаті суспільної діяльності.

Відповідно до цього С. Г. Гаврин розмежовує такі типи комплікатів як еліптичні, гносіологічні, експресивно-образні, рестрективні, змішані [29, с. 18]. Наприклад, до перших належать сталі словосполучення з лаконізацією мовлення.

Комплікативний метод базується на низці принципів, наприклад:

1) завдяки детальному розбору семантичної будови фразеологізму вдається дослідити її особливості;

2) компоненти фразеології визначаються за їхніми сталими характеристиками-різнооформленості, єдності та інших. У такий спосіб вирізняють стійкі словосполучення, які входять до складу фразеології як науки, та нестійкі (нефразеологічні) словосполучення, які нею не вивчаються;

3) метод вимагає вивчення семантичних та функціональних рис фразеологізмів, адже функції ідіом підпорядковуються їх семантичній структурі;

4) фразеологічні одиниці є системно підпорядкованими, тому піддаються відповідному розгляду в аспекті їх функцій та семантики.

Наступним методом дослідження фразеологічних одиниць є варіаційний, що був розроблений В. Л. Архангельським у 1964 році та на жаль не є досконало опрацьованим. Такий метод пропонує вивчати фразеологічний фонд у комплексному розумінні, розрізняти його сталі та змінні елементи, визнавати системність фразеології як науки, що проявляється у реальному спілкуванні на різних етапах історії та виокремлювати такі поняття як фразеологічне значення та рівень [8, с. 32].

Завдяки методу фразеологічної аплікації, який можна використовувати як у синхронічному та і в діяхронічному аспектах мови, вдається визначити:

- 1) рівень семантичної згуртованості фразеологічних елементів;
- 2) риси аритмічності у семантичній зміні слова на фразеологізм;
- 3) особливості єдності компонентів фразеології;
- 4) класифікацію фразеологічного фонду;
- 5) відмінності між сталими та вільними словосполученнями на різних рівнях – морфологічному, синтаксичному, семантичному та інших [18, с. 56-57].

Метод оточення або метод дистрибуції є структурним методом дослідження ідіом. Його засновник М. Т. Тагієв представив дві точки зору на даний метод:

- 1) використовувати його для розрізнення фразеологічного та нефразеологічного матеріалу, їхніх відмінних рис;
- 2) розглядати метод оточення як прийом для дослідження фразеології, який допомагає з'ясувати зв'язки між словосполученням та його супутніми елементами [8, с. 34].

Д. О. Добровольський започаткував структурно-типологічний метод дослідження сталих словосполучень, який полягає у дослідженні внутрішнього складу фразеологічних одиниць поза екстралінгвістичними та наслідковими елементами. Кунін визначив, що структурно-типологічний аналіз відбувається у такій послідовності:

- 1) спочатку необхідно обрати мови із загальною схожістю, проте з певною типологічною відмінністю;
- 2) визначити підставу на якій формується типологічний ряд – домінанту;
- 3) наступним етапом є створення гіпотези щодо впливу градування провідної типологічної риси на внутрішній склад фразеологічного фонду даних мов;

4) для кінцевого підтвердження гіпотези потрібно здійснити аналіз фразеологічного матеріалу обох мов [29, с. 18-19].

Структурно-семантичний метод аналізу передбачає детальне вивчення закономірностей формування нових фразеологічних одиниць та мовні фактори їхнього розвитку. За допомогою цього методу можна отримати інформацію про сталість змін у їх структурі та про особливості семантичних змін фразеологізмів.

Нерозповсюдженим є метод семантичного диференціалу. Він передбачає розрізнення між вільними та сталими словосполученнями та нерозривно пов'язаний із математичним аналізом. Ґрунтуючись на цьому, засновниця методу О. С. Ахманова розрізняє фразеологізми та нефразеологізми [8, с. 38].

Не менш популярним серед лінгвістів є метод кількісного аналізу. Він вживається для того щоб зазначити із максимальною точністю періодичність використання фразеологічного матеріалу відповідно до необхідного критерія. Для отримання достовірних результатів при використанні кількісного аналізу фразеологізмів варто використовувати помірну кількість матеріалу, який досліджується.

Науковці також використовують метод компонентного аналізу, який передбачає з'ясування елементів значення, їх характеристик, взаємозалежностей, ієрархічності структури. Метод кореляції мовних і позамовних чинників, що полягає у дослідженні зв'язності структури сталих словосполучень та суспільного життя тих, хто їх використовує.

Вивчення фразеологічного образу та внутрішньої форми фразеологізму нерозривно пов'язане із використанням лінгвокультурологічного методу за допомогою якого вдається прослідкувати приховане втілення культури в ідіомах. Він полягає у дослідженні взаємин між мовою, як транслятором культурних знань, самою культурою та індивідом завдяки якому вона формується [24, с. 535]. У кожному значенні іспанських фразеологізмів міститься певний культурний код народу – заведення, обряди, традиції та інші. Наприклад, в українській мові в основі

аніمالістичних фразеологізмів, що позначають складну працю лежать такі образи: “бджола мала, а й та працює”, “працювати як віл у ярмі”, в іспанській: “trabajarcomounbuey”, “trabajarcomounamula”. Використання саме таких образів зумовлене асоціаціями, які виникали в українців та іспанців протягом історії.

Даний метод є поєднанням методик та прийомів, які слугують для пояснення однієї із найважливіших функцій мови, а саме – культураносної. До лінгвокультурологічних завдань відносяться такі:

- 1) з’ясувати як функціонує культура у процесах творення мовних концептів;
- 2) перевірити справжність існування культурно-мовної компетенції носіїв мови;
- 3) охарактеризувати унікальність менталітету конкретного народу;
- 4) віднайти картину світу та образи світу, що міститься у мовному колективі;
- 5) тлумачення та аналіз такого поняття як концептосфера, її складника – мікроконцептосфери та культурного дискурсу [24, с. 538-539].

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Для розуміння природи фразеологічних зворотів надзвичайно важливо встановити, які історичні події, політичні та релігійні зрушення в житті певної країни стали поштовхом для появи нових крилатих висловів. Іспанським та українським лінгвістам вдалося простежити шлях становлення прислів’їв та приказок від античних часів до сьогодення. Найрозповсюдженішими джерелами виникнення вони вважають релігійні свята, обряди, господарську та буденну діяльність простого народу. Також особливий відбиток у пам’яті носіїв мови залишають війни та зміни суспільно-політичного ладу.

Вважається, що сталі фразеологічні звороти наділені фразеологічним образом, який нерозривно пов’язаний із цілісністю їхнього змісту, внутрішньою формою. Деякі науковці розглядають його як культурний код, що був створений на базі

своєрідного відношення до реального світу. Тобто, зрозумівши певний фразеологічний образ, можна досягнути ставлення носіїв мови до предметів, які їх оточують.

Дослідження крилатих висловів може відбуватися за допомогою наступних методів: описового, контекстуального, комплікативного і варіаційного. Не менш ефективним є метод фразеологічного аналізу, ідентифікації та аплікації. Зважаючи на характеристику фразеологічних зворотів, використання лише одного методу є недостатнім.

РОЗДІЛ 3

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ПРИЙОМИ ПРИ ПЕРЕДАЧІ ФРАЗЕОЛОГІЧНОГО ОБРАЗУ З ІСПАНСЬКОЇ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

3.1. Загальна характеристика прийомів перекладу фразеологізмів

Переклад паремій з однієї мови на іншу вважається складним процесом, адже вони не лише є джерелом інформації, але й здатні впливати на емоції та уяву людей. Відсутність достатніх знань про відмінності між сталими та вільними словосполученнями також може стати причиною неправильного перекладу.

Іспанські дослідники вважають, що існують дві найбільші проблеми з якими можна зіштовхнутися під час відтворення фразеологічного матеріалу:

- 1) проблеми, які пов'язані з особливостями фразеологічних одиниць - посилення на певну історичну подію або персоналію, ідентична метафоричність висловів обох мов та «фальшиві друзі перекладача»;
- 2) проблеми, що виникають у процесі перекладу - складнощі з визначенням типу ідіом та пошуком відповідників [69, с. 220-222].

Також вони загострюють увагу на послідовності перекладу фразеологічних зворотів, адже, помилка на одному із етапів буде означати, що переклад був зроблений неправильно. На їхню думку, переклад є систематичним та відбувається у наступній послідовності:

- 1) розпізнавання фразеологічної одиниці у тексті;
- 2) трактування її поняття;
- 3) пошук відповідника [69, с. 215-216].

Відомий лінгвіст, чиї праці були покладені в основу розробки такої дисципліни як лінгвістичне перекладознавство - Комісаров Вілен Наумович, наголошує на основних труднощах, з якими найчастіше зіштовхуються під час

здійснення перекладу: врахування особливостей будови мов, відмінності у «картинах світу» різних носіїв мов, відмінні моделі реальності, що у них сформувалися, а також явища, які характерні лише для певної культури [25, с. 31]. Він вважає, що найвдаліший переклад вимагає враховувати семантику ідіом, що містить наступні компоненти:

1) вторинне значення (наприклад, переклад фразеологізму *“Dijolasartén a lacaldera: quítateallá, negra”* - *“Сказала сковорідка котлу: геть звідси, чорний”* не враховує його похідне значення, тому втрачає свій вплив на почуття аудиторії та стає для неї незрозумілим. Тоді слід перекладати сталий вираз таким чином: *“Дорікало решето глечичку, що той дірявий”*);

2) первинне значення, на яке необхідно зважати при виборі адекватного еквіваленту чи аналогу (наприклад, різні джерела походження фразеологізмів: *“EntiemposdeMaricastaña”* – *“Коли сніг горів, а соломкою гасили”*);

3) емоційно-експресивне забарвлення (наприклад, прояв негативних емоцій в обох мовах: *“Losseñoressepelean y elsiervopagalosplatosrotos”* – *“Пани скубуться, а в хлопців чуби тріщать”*)

4) стилістика та національно-культурний компонент (наприклад, використання конкретної фразеологічної одиниці лише у побуті: *“Noentendernijota”* – *“Дурний, як сосновий пень”*. Сталі вирази та його переклад *“Céntimo a céntimosehaceunapeseta”* – *“З хати по нитці - сироті свитина”* містять елементи, які вказують на конкретну культуру – *“céntimo”*, *“peseta”*, *“свитина”*) [25, с. 175].

У своїй книзі «Сучасне перекладознавство» Комісаров В. Н. описує різні погляди філологів та мовознавців на «теорію безперекладності». Перші вважали, що переклад з однієї мови на іншу стає неможливим, коли оригінальний текст містить в собі національно-специфічні, культурні, історичні елементи, а також елементи побуту. Інші дотримувалися думки про те, що лексика та граматики кожної існуючої мови унікальна, тому переклад повним еквівалентом є неможливим. Проте,

науковець стверджує, що така теорія не є вірною, адже переклад вже здійснюється протягом тривалого періоду часу [25, с. 25].

Деякі дослідники вважають фразеологічні одиниці неперекладними, оскільки вони не є міжмовними лексичними феноменами. Усталені словосполучення відносять до безеквівалентної лексики, тому що в інших мовах немає плану змісту ідентичного їхньому. Такі вирази здебільшого перекладають шляхом опису або використовуючи роз'яснення [11, с. 67].

Поняття «безеквівалентна лексика» стосується лише тієї ситуації, коли конкретне слово однієї мови не присутнє у словнику іншої. Ґрунтуючись на цьому, можна стверджувати, що така особливість мови не перешкоджає передачі фразеологічного образу, адже перекладач може застосовувати різноманітні перекладацькі прийоми для досягнення своєї мети. Радянський перекладознавець Бархударов Леонід Степанович пропонував застосовувати наступні способи: транслітерування, транскрипцію, калькований переклад, тлумачення, наближення та трансформації. Застосування деяких з них може викликати труднощі у розумінні певного слова або словосполучення. Наприклад, калькований переклад фразеологічних одиниць зазвичай залишається незрозумілим тій аудиторії, яка не володіє мовою оригіналу. Схожа ситуація трапляється із транслітеруванням. Відсутність знань вихідної мови та будь-яких пояснень щодо перекладеної лексичної одиниці ускладнюють її розуміння.

Незважаючи на ефективність такої перекладацької трансформації, як «тлумачення», Бардуханов Л. С. наголошує на її надмірній розгорнутості, яка перешкоджає її використанню при перекладі певних видів текстів [9, с. 100]. Також необхідно зауважити, що прийом «наближення» не пропонує повноцінний аналог оригіналу, а лише «наближений варіант», що не завжди влучно передає самотність конкретного явища або предмета. Наприклад, дієслово *“obsequiar”* перекладають як *“дарувати подарунки”*, проте для іспанців воно володіє іншим відтінком – *“вибирати та дарувати подарунок від щирого серця людині, яку дуже*

обоженюєш”. Використовуючи «наближення», іспанське слово “*tertulia*” в українській мові означає «вечірку», проте його оригінальне значення – “*регулярно зустрічатися з друзями у кафе або ресторані, розмовляти на різні теми, грати в карти тощо*”. Також лінгвіст стверджує, що трансформаційний переклад вимагає особливої уваги до позамовної ситуації та широкого контексту [9, с. 103].

При передачі текстів з культурно-історичною тематикою рекомендується використовувати комбінований переклад [21, с. 60]. Він полягає у використанні кількох способів перекладу ідіом, наприклад, кальки та опису. Також можливе відтворення фразеологізмів з попередньою їх заміною вільним словосполученням. Проте, перекладений вислів повністю втрачає свій образ.

Комісаров Вілен Наумович пропонує класифікувати перекладацькі трансформації у дещо інакший спосіб. До лексичних він пропонує відносити ті способи перекладу лексичних одиниць, які передбачають повторення її форми літерами мови перекладу, а також використання кальок. На його думку, до лексико-семантичних замін належать такі трансформації:

1) «звуження» слова чи словосполучення, яке у мові оригіналу володіє більш широким значенням – конкретизація;

2) протилежне попередньому явище – надання мовній одиниці вузького значення більш широке, що становить генералізацію;

3) логічний розвиток, при якому із семантичною структурою можуть відбуватися певні зміни - модуляція.

До граматичних прийомів дослідник відносить:

1) синтаксичне уподібнення («нульова трансформація»), що не передбачає модифікації синтаксичної структури слова або словосполучення оригіналу. Використання такої перекладацької стратегії можливе лише при тотожності синтаксичних структур двох мов;

2) поділ синтаксичної структури речень при перекладі, або навпаки – поєднання декількох речень;

3) заміна частини мови – транспозиція.

Лексико-граматичні перекладацькі прийоми становлять:

1) використання лексичної одиниці, яка є протилежною оригінальній - антонімічний переклад;

2) «багатослівний переклад», який передбачає застосування словосполучення замість певної лексичної одиниці вихідної мови.

3) уникнення втрати змісту або стилістичного елемента шляхом додавання слова чи словосполучення, яке відсутнє у вихідному тексті [25, с. 354].

Комісаров Вілен Наумович стверджує, що образні сталі словосполучення відрізняються складністю при перекладі. Найвдалішими трансформаціями для їхньої передачі на іншу мову він вважає переклад повним відповідником, аналогом, калькою або шляхом опису. Дослідник наголошує на структурно-семантичних властивостях та важливості їх врахування при здійсненні перекладу [25, с. 370].

Рецкер Я. Й. визначив три види відповідників, за допомогою яких перекладачу вдається здійснити «адекватний переклад»: еквівалентний переклад, аналог та адекватна заміна [42, с. 158]. У більшості випадків переклад еквівалент та аналог застосовують для сталих висловів інтернаціонального характеру, які виникли у наслідок схожого світобачення та діяльності у різних народів світу [15, с. 188].

Зазвичай передачу за допомогою кальки також вважають фразеологічним відповідником, її використовують для збереження оригінального образу. Перед калькуванням перекладач повинен переконатися, чи образ є достатньо вмотивованим.

Важливим є те, що є декілька трактувань такого виду перекладу, адже існують різноманітні визначення поняття «відповідності» [60, с. 118]. Отже, «аналог», який

становить вибірку одного з декількох існуючих синонімів, може змінювати свою назву на «варіативний відповідник». Термін «адекватна заміна» може вважатися майже схожим на «перекладацьку еквівалентність», оскільки у них простежується загальна рівноцінність та відповідність перекладеного вихідній мові, а не лише незмінне застосування конкретного недвозначного відповідника [60, с. 109].

За рівнем співпадіння з оригіналом розрізняють три види фразеологічних аналогів, які:

- 1) мають лише певну подібність у лексиці, структурі та граматиці;
- 2) частково схожі у структурно-граматичному плані, проте мають різні складники;
- 3) вирізняються складниками та структурно-граматичними особливостями [6, 106-113].

Розглядаючи специфіку мінімальних одиниць перекладу, Бархударов Л. С. звертає увагу на передачу прислів'їв з однієї мови на іншу. Він зважає на невідповідність значення та суми значень їхніх компонентів, тому робить висновок, що дослівний переклад можна реалізувати лише у тому випадку, якщо внутрішня форма двох мов є однаковою [9, с. 181].

Автори книги «Неперекладне у перекладі» Влахов С. І. та Флорін С. П. запропонували власну класифікацію перекладацьких трансформацій, до якої відноситься передача фразеологізму з однієї мови на іншу за допомогою відповідної фразеологічної одиниці та використання будь-якого іншого засобу [15, с. 183].

Здійснення першого типу перекладу можливе, якщо у мові перекладу існує паремія, що є її повним еквівалентом або аналогом, що допускає незначне відхилення від оригіналу. Другим типом перекладу є нефразеологічний, який у більшості випадків супроводжується втратою образів, багатозначності, емоційності

тощо. Нефразеологічний переклад передбачає лексичні заміни, синтаксичне уподібнення та експлікацію.

Окрім цього, Влахов та Флорін розглядають такі види перекладу, як контекстуальний та вибірковий [15, с. 196]. Орієнтація на контекст та вибір найбільш вдалого контекстуального еквіваленту передбачають відмову від словникового еквіваленту. Такий переклад також називають «контекстуальною заміною». У широкому розумінні вибірковий переклад становить першу стадію передачі фразеологічних одиниць з однієї мови на іншу – вибір одного відповідника з синонімічного ряду ідіом. Проте, для вдалого перекладу необхідно брати до уваги власне контекст, якому пасують не всі еквіваленти.

Отже, у багатьох працях науковців було зазначено, що переклад паремій залежить від їхньої приналежності до певного типу. Виноградов В. С. також поділяє фразеологічні одиниці на лексичні, предикативні та порівняльні [14, 190-191]. Сталі вислови першого типу у перекладацькій мові тотожні слову. Вважається, що для перекладу лексичної паремії варто використовувати відповідну лексичну одиницю. До другого типу лінгвіст зараховує прислів'я і приказки. Він пропонує використовувати наступні перекладацькі трансформації для їхньої передачі на іншу мову:

- 1) повний еквівалент, який ідентичний внутрішній формі оригіналу;
- 2) неповний еквівалент, який передбачає певні відмінності у відгуках змісту, лексиці або синтаксисі;
- 3) калькування, що становить дослівний переклад стійких словосполучень;
- 4) «псевдодослівний» еквівалент, який становлять «винайдені» перекладачем прислів'я або приказки, адже у перекладацькій мові відсутні їхні еквіваленти;
- 5) передача фразеологічних одиниць шляхом опису, тобто експлікація сталого словосполучення.

Зважаючи на структуру порівняльних сталих словосполучень, яка складається з таких компонентів: «людська риса, вчинок», «сполучник» та «метафора», лінгвіст пропонує використовувати відповідник або кальку. Проте, використовуючи будь-яку трансформацію, перекладач не може залишити образ оригіналу непорушним.

Наслідувач Виноградова В. В. радянський дослідник Федоров Андрій Венедиктович стверджував, що передача прислів'їв відрізняється від перекладу інших фразеологізмів. Насамперед переклад прислів'їв вимагає уваги до їхнього контексту, тому Федоров пропонує передавати їх на іншу мову за допомогою повного еквіваленту або аналогу. Наступним варіантом є розгляд прислів'я, як невеликого самостійного художнього тексту з довершеним судженням. Мовознавець наголошує, що такий переклад вимагає передачу колориту та національних особливостей паремії [60, с. 200].

В українській та іспанській мовах присутня велика кількість прислів'їв та приказок з топонімічним компонентом. Саме його наявність передбачає використання описового перекладу, наприклад, *“Salir de Málaga parameter seen Malagón”* – *“Із вогню та в полум'я”*. Вибір цієї перекладацької трансформації пояснюється тим, що сталі вислови містять унікальний культурний код, який неможливо передати за допомогою еквівалента.

Отже, беручи до уваги запропоновані відомими лінгвістами класифікації, найдоцільнішим для перекладу фразеологічного образу є використання наступних перекладацьких трансформацій – повний, неповний та «псевдодослівний» відповідники, калькування, описовий перекладі фразеологічний аналог.

3.2. Переклад фразеологічного образу еквівалентами

Деякі вітчизняні перекладознавці розглядали різні підходи до визначення поняття «еквівалентність». Наприклад, вони припускають, що не існує його конкретного визначення, а причиною цього є можлива заміна даного терміну на інший - на «повноцінність». «Повноцінність» передбачає ідентичність змісту перекладеного тексту оригіналу, тобто цілковите перенесення його смислу.

Перекладацьку еквівалентність розуміють, як зв'язок між змістом оригінального тексту та його перекладним варіантом. Вона вважається змістом поняття перекладу – «використання рівнозначних замінів текстового матеріалу мови оригіналу повним відповідником у тексті іншою мовою». Отже, такий вид перекладацької стратегії є умовою якісного перекладу. Комісаров В. Н. вважає, що саме переклад фразеологічного образу повним відповідником дозволяє досягнути необхідного збігу між оригінальним текстом та перекладеним [25, с. 117].

Також існує думка про те, що незмінність плану змісту першоджерела не слід вважати абсолютною, бо переклад передбачає необхідні зміни чи опущення [9, с. 11]. У більшості випадків фразеологічні значення змінюються, тому існування поняття «цілковитого відповідника» деякі науковці ставлять під сумнів. Проте, такі твердження унеможливають існування перекладу як такого.

Розрізняють різні рівні перекладацьких еквівалентів з відповідним змістом оригінального тексту, наприклад, рівень комунікаційних цілей [25, с. 115]. Якщо перекладати сталий вираз “*Sermásresbalosoqueunaguabina*” як “*Бути більш слизьким, аніж річкова риба*”, тоді він втрачає свою емотивну функцію, тому найбільш вдалим варіантом його передачі на українську мову є “*Вийти сухим з води*”. Отже, втрата комунікаційної цілі вихідного тексту вказує на нееквівалентний переклад. Також існує рівень опису ситуації, який передбачає спільну комунікаційну ціль та ідентичну екстралінгвістичну ситуацію для обох текстів. Вважається, що максимальна схожість оригінального та перекладного тексту характерна для рівня словесних знаків.

Перекладаючи іспанську паремію повним відповідником, необхідно зважати на схожість змісту, стилістики та внутрішньої форми українського еквіваленту. Зміни у лексико-граматичному плані у ньому відсутні. У своїй книзі «Чим хата багата: Українські прислів'я і приказки та їх іспанські відповідники» Балабаєва В. Г. пропонує переклад наступних фразеологізмів абсолютним відповідником:

1. *A Dios lo que es de Dios y a César lo que es de César* – Богу – богово, цезарю – цезарево.
2. *Al buen consejo no se halla precio* – Добрий поради ціни нема.
3. *Agujas en un costal no se puede disimular* – Шила в мішку не сховаєш.
4. *Como raspa en el ojo* – Як більмо в оці.
5. *Cuidar como a la niña del ojo* – Берегти як зіницю ока.
6. *Dura es la ley, pero es ley!* – Суворий закон, але закон!
7. *El miedo es el mal consejero* – Страх – поганий радник.
8. *La calumnia es como el carbón, si no queta, ensucia* – Наклеп, що вугілля: не впече, то заплямує.
9. *La mentira tiene piernas cortas* – Брехня короткі ноги має.
10. *La modestia adorna al hombre* – Скромність прикрашає людину
11. *La ociosidad es madre de todos los vicios* – Неробство – мати всіх бід.
12. *La risa es el mejor remedio* – Сміх – найкращі ліки.
13. *La salud es la mayor riqueza* – Здоров'я – найбільший скарб.
14. *Las paredes tienen oídos* – І стіни мають вуха.
15. *Lo mejor es enemigo de lo bueno* – Краще – ворог хорошого.
16. *Lo que del carro ha caído, dalo por perdido* – Що з возу впало, те пропало.
17. *Los amigos se conocen en las desgracias* – Друзі пізнаються в біді.
18. *Nada hay nuevo debajo del sol* – Нема нічого нового під сонцем.
19. *Ni carne ni pescado* – Ні риба, ні м'ясо.

20. *No es tan feo el diablo como le pintan* – *Не такий страшний чорт, як його малюють.*

21. *No se equivoca quien nada hace* – *Не помиляється тільки той, хто нічого не робить.*

22. *Quien siembra vientos recoge tempestades* – *Хто посіє вітер, пожне бурю.*

23. *Si la juventud supiera, si la vejez pudiera* – *Якби молодість знала, якби старість могла.*

24. *Tirar de la lengua* – *Тягнути за язик.*

25. *Todo o nada* – *Або все, або нічого.*

26. *Tomar al toro por las astas* – *Брати бика за роги.*

27. *Una tormenta en un vaso de agua* – *Буря в шклянці води.*

28. *Ya que el agua no va al molino, vaya el molino al agua* – *Якщо вода не йде до млина, млин йде до води.*

Наступним способом перекладу фразеологічного образу є неповний або частковий відповідник. Його використання найчастіше пов'язане з відмінностями гіперонімії та гіпонімії у системі мов. Такі відповідники вказують на багатозначність та відмінність в об'ємі плану змісту слів в іспанській та українській мові.

Суть даної перекладацької трансформації полягає у тому, що зміст перекладених прислів'їв та приказок відповідає змісту оригіналів, а їхня форма залишається подібною лише певною мірою [20, с. 74]. Тобто, для неповних еквівалентів характерними є відмінності у формі, синтаксисі та компонентному складі. У книзі прикладами неповних відповідників є наступні притчі:

1. *Antesquetecases, miraloquehaces* – *Перш, ніж одружитися, треба роздивитись.*

2. *Buscar una aguja en un pajar*– *Шукати голку в копиці сіна.*
3. *Contra gustos no hay disputa* – *Про смаки не сперечаються.*
4. *Contra los hechos nada se puede* – *Проти фактів не попреш.*
5. *El oro hasta en el barro brilla* – *Перлина і в багнюці блищить.*
6. *El saco vacío no puede mantenerse en pie*– *Пустий лантух стояти не буде.*
7. *Encomendar las ovejas al lobo* – *Пустити вовка у вівчарню.*
8. *Ir por lana y salir trasquilado* – *Пішов по шерсть, а вернувся стриженим.*
9. *La ausencia mata el amor* – *Розлука – смерть для кохання.*
10. *La fiera se conoce por sus garras* – *По кігтям пізнають звіра.*
11. *La pereza nunca hace cosa bien hecha*– *Лінивий двічі діло робить, та все погано.*
12. *Lo hueco suena mas que lo lleno* – *Пуста бочка гучить, а повна – мовчить.*
13. *Lo pasado, pasado está* – *Що було, те загуло.*
14. *Mas sencillo que dos por dos son cuatro* – *Простіше, ніж двічі два.*
15. *Muerto el perro, se acabó la rabia* – *Дохлий пес не вкусить.*
16. *Nada llega más pronto que una mala noticia* – *Погана звістка прудкіша світу.*
17. *No valer un panís»* – *Не вартий дірки від бублика.*
18. *Pegarse como la dilla* – *Пристав, наче вош до кожуха.*
19. *Quien mucho habla, poco hace* – *Добрий балакун – поганий робітник.*
20. *Quien ríe el último, ríe mejor* – *Добре сміється той, хто сміється останнім.*
21. *Quien siembra espinas, abrojos recoge*– *Хто посіє вітер, пожне бурю.*

22. *Quien vivirá, verá*– *Поживемо-побачимо.*

23. *Rio profundo poco ruido hace* – *Глибока річка тече спокійно.*

24. *Saber como el avetaría* – *Знати як «Отче наш».*

25. *Se rompe, pero no se dobla* – *Криниця ламається, та не гнеться.*

26. *Si la envidia fuera tiña, ¡cuántos tiñosos habría!*– *Май заздрість цвіт-почорнів би весь світ.*

27. *Sin el amo la casa llora* – *Без хазяїна і дім сирота.*

28. *También los bufones suelen llorar a veces* – *І блазень часом плаче.*

29. *Todos los caminos conducen a mi casa* – *Кожна стежка до рідної хати тягнеться.*

30. *Ya que estamos en el baile, bailemos* – *Прийшов на вечорниці – танцюй!*

Отже, часте використання Балабаєвою В. Г. повного та неповного відповідника вказує на те, що іспанські фразеологізми володіють великим потенціалом у сфері перекладу. Це також свідчить про тотожність конотативного компоненту та певних культурних особливостей обох народів.

«Псевдодослівний» відповідник застосовується у тих випадках, якщо попередні типи еквівалентів не є підходящими, або перекладач не вважає їх такими. Сенс та внутрішній образ оригінального сталого словосполучення частково змінюються у перекладеному, наприклад:

1. *Con la gente no es tan terrible la muerte*– *У гурті той смерть не страшна.*

2. *Tiznaral carbonero*– *Обвести хитруна навколо пальця.*

3. *Traerle a uno las pajarillas volando* – *Принести комусь літаючих пташок.*

4. *¡Valienter piñadosontres moscas!* – *Зібралися свататися кривий, глухий та каліка.*

5. *Vivir a partir una riñón – Живуть, як голубів пара.*

Особливістю «псевдодослівного» відповідника вважається творчий підхід до його створення. Перекладачу іспанських фразеологізмів необхідно «переконати» аудиторію у тому, що переданий варіант завжди існував в українській мові. Або ж відтворити прислів'я таким чином, щоб воно здавалося запозиченим. Можна стверджувати, що випадки такої перекладацької трансформації не є численними.

3.3. Переклад фразеологічного образу калькуванням

Заміну морфем або слів у лексичній одиниці вихідної мови відповідником на мову перекладу визначають, як буквальну передачу ідіоми [25, с. 409]. Її також називають нульовою трансформацією або калькуванням. Найдоцільнішим застосуванням кальки вважається переклад безеквівалентної лексики оригіналу.

Використання даного способу фразеологічного перекладу вказує на те, що у носіїв різних мов світу існує певна схожість у сприйнятті та розумінні реальності. Наприклад, в українців та іспанців існують майже схожі явища у сільськогосподарській сфері або у будь-якій іншій діяльності, тому перекладені прислів'я та приказки додаються до фразеосемантичного поля української мови:

1. *Al cabo de cien anos todos seremos calvos – Через сто років всі лисими будем.*

2. *Como el lobo en un redil – Як вовк у вівчарні.*

3. *La ausencia es al amor lo que al fuego el aire: que apaga el pequeño y aviva el grande – Розлука для кохання, що вітер для вогню: маленьку вона гасить, а велику роздмухує.*

4. *Más vale ser que parecer – Краще бути, ніж вдаватися.*

5. *Matar gorriones a cañonazos – Стріляти з гармати по горобцях.*

6. *Nipidas a quien pidió, ni sirvas a quien sirvió – Не проси того, кого вже просив, не служи тому, кому вже служив.*

7. *No dejes camino por vereda – Не залишай дорогу заради стежки.*

8. *No es maestro quien teme al oficio, sino es maestro a quien el oficio teme – Не той майстер, хто діла боїться, а той майстер, кого діло боїться.*

9. *No hay fortalezas inexpugnables – Нема фортець, які не можна зруйнувати.*

10. *No miente quien la mentira cuenta, sino quien la inventa – Не помиляється тільки той, хто нічого не робить.*

11. *Pan de ayer, carne de hoy y vino de antaño – salud para todo el año – Вчорашній хліб, сьогоднішнє м'ясо і торішнє вино – здоров'я на весь рік.*

12. *Quien roba una vez roba diez – Хто раз вкрав, той і десять разів вкраде.*

13. *Tan breve como estornudo de gato – Короткий, як кошачий пчих.*

14. *Unos comen el agraz y otros tienen la dentera – Один їсть кислий виноград, а у інших оскома.*

Фразеологічна калька часто використовується для передачі унікальної метафори, яка міститься у фразеологізмі. Такий прийом використовують навіть тоді, коли в українській мові присутні декілька видів еквівалентів. Таке рішення перекладача допомагає відтворити образ паремії вихідної мови. Водночас усі переклади є вмотивованими та відповідають структурі прислів'їв та приказок.. Аудиторія розуміє їхній сенс і не потребує додаткових пояснень.

3.4. Переклад фразеологічного образу шляхом опису

Переклад за допомогою опису вважається «вільним». Він може вміщувати лише слово, словосполучення, або ж розгорнуте речення [26, с. 358]. Для перекладача застосування такої трансформації означає, що необхідно відобразити зміст прислів'я або приказки без збереження їх внутрішньої форми. Зазвичай описовий переклад використовується при наявності у складі паремії топоніму або імені, які зникають у перекладеному варіанті.

Балабаєва В. Г. використовує експлікацію для передачі таких фразеологічних одиниць:

1. *Bien se está San Pedro en Roma – В гостях добре, а вдома ліше.*

2. *Cuando me desaprobaba la mona, llegué a dudar; a más ya que el cerdo me alaba, muy mal he de hablar– Догана мудрого варта більше, ніж похвала дурного.*

3. *Es el mundo, a mi ver, una cadena, de rodando la bola, el mal que hacemos en cabeza ajena, refluye en nuestro mal, por carambola – Не плюй в криницю – пригодиться води напиться.*

4. *La muerte no perdona al rey ni al Papa, ni a quien no tiene cara – Перед смертю всі рівні.*

5. *Los dineros del sacristán cantando se vienen y cantando se van –Що без труда наживається, легко проживається.*

6. *Mas hace el que quiere que el que puede – Діло йде у того, хто хоче, а не в того, хто може.*

7. *Más valen amigos en plaza, que dineros en área – Дружба й братство найдорожчі багатства.*

8. *Nada que valga la pena se logra sin crear conflictos – Без сварки згоди не дійдеш.*

9. *Ni obra buena, ni palabra mala – Більше роби, та менше говори.*

10. *Obras son amores que no buenas razones – Помагай не словами, а ділом.*

11. *Palabradeboca, piedradehonda – Говори мало, слухай багато, а думай ще більше.*

Отже, перекладені за допомогою опису прислів'я та приказки залишаються цілком зрозумілими аудиторії, проте їхня розгорнутість може не відповідати конкретним ситуаціям. Деякі із запропонованих варіантів перекладу місять схожі з

оригіналом структурно-семантичні ознаки, а їхня лаконічність свідчить про те, що вони є довершеними фразеологічними одиницями.

3.5. Особливості передачі прислів'їв та приказок аналогами

Вибір вірного аналогу вимагає від перекладача не лише досконалих знань іспанської та української мови, але й вміння зрозуміти та зберегти стилістичне забарвлення оригінального фразеологічного образу. Переклад повинен містити значення, яке тотожне значенню оригінальної ідіоми, проте його внутрішня форма зазнає змін. У деяких випадках існують різні варіанти аналогів, наприклад:

1. *Como el vivo alopintado*

- *Як день і ніч*
- *Як земля і небо*

2. *Como piojos en costura*

- *Напхалися, мов оселедці в бочку*

3. *Cuando las ranas críen pelo*

- *Коли рак на горі свисне*
- *Як сова світло уздрить*
- *Як у курки зуби виростуть*
- *Тоді це буде, як свині з череди йтимуть*

4. *Cuando no hay lomo de todo como*

- *В стегу і хрищ м'ясо*
- *На безриб'ю і рак риба, на безлюддю і Хома чоловік*

5. *Cuanta gente, tantas mentes*

- *Скільки голів, стільки умів*
- *Що голова, то й розум*

- *Кожен кум має свій ум*

6. *Cuanto más viejo, más pellejo*

- *Сивина в бороду, а біс в ребро*
- *Сивина в голову, а чорт в бороду*
- *Борода сивіє, а голова шаліє*
- *Шовкова борідка, та розуму рідко*
- *Борода виросла, а розуму не принесла*

7. *Cuanto menos se diga, menos hay que rectificar*

- *Не говори, що знаєш, але знай, що говориш*
- *Не кидай словами, як пес хвостом*
- *Їж борщ з грибами, тримай язик за зубами*
- *Що вимовиш язиком, то не витягнеш і волом*

8. *Descalábrame con eso*

- *Гарна казка, то віри їй мало*
- *Не роби з писка халяву*
- *Слово не полова, язик не помело*

9. *Jugarse el todo por el todo*

- *Або все, або нічого*
- *Або пан, або пропав*
- *Або зиск, або втрата*
- *Або на щиті, або під щитом*
- *Або полковник, або покойник*
- *Що буде, те й буде, а двічі смерті не буде*

10. *Más pobre que una rata de iglesia*

- *Ні плуга, ні ріллі*

- *Ні шерстини, ні хустини*
- *Ані печі, ані лавки*
- *Ні кола, ні двора*

11. No vale un abalorio

- *Ламаного гроша не вартий*
- *Не вартий дірки від бублика*
- *І на Великдень копійки не дадуть*
- *Виїденого яйця не вартий*

12. Primero son mis dientes que mis parientes

- *Своя сорочка до тіла ближча*
- *Своє золото і в попелі сяє*
- *Своє ліпше чорта: хоч похвалить, та не задушить*
- *Всякій пташці своє гніздо тепліше*

13. Sacar por la uña al león

- *Птицю видно по польоту*
- *З пір'я пізнаємо птаха*
- *З плоду пізнаємо дерево*

14. Temblar más que varas verdes

- *Тремтить, як осиковий лист*
- *Злякався, аж у п'яти закололо*
- *Душа в п'яти дременула*
- *Більше страху, ніж переполоху*
- *Ні живий ні мертвий*

15. Una cosa es con violín y otra cosa es con guitarra

- *Не літай високо, бо низько впадеши*

- *Не дивись високо, бо запереш око*
- *Високо літає, та низько впаде*
- *Як високо не летіло, та вдарилося*

16. *Vive como un patriarca*

- *Живе, як у Христа за пазухою*
- *Купається, як сир в маслі*
- *Купатися в розкошах*

17. *Vivir como dos tortolitos*

- *Жити душа в душу*
- *Ми з тобою, як риба з водою*
- *Живуть, як голубів пара*

Наведені вище варіанти перекладів фразеологізмів впливають на почуття реципієнта подібно першоджерелу, передають його стилістичний колорит. Фразеологічний аналог вважається одним із найрозповсюдженіших перекладацьких стратегій не зважаючи на те, що пошук стилістично підходящої ідіоми є складним процесом.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Для здійснення адекватного перекладу прислів'їв та приказок спершу необхідно вміти визначати внутрішню форму оригіналу, його емоційно-стилістичне забарвлення та контекст, у якому він вживається. Вибір конкретного перекладацького прийому залежить від того, чи вже існує в мові перекладу абсолютний відповідник. Також перекладач вирішує, чи варто зберігати образ, лексику та граматику першоджерела.

Був проаналізований вибір певних перекладацьких стратегій при передачі 105 прислів'їв та приказок, які вважаються найрозповсюдженішими в іспаномовному світі. Повний та неповний відповідники виявилися найчисленнішими. Такі

еквіваленти є ідентичними або майже ідентичними оригінальному сталому словосполученню. Серед інших прийомів за частотою вживання також вирізняється переклад за допомогою аналогу, що не співпадає образу основи. Калькування та опис зустрічаються майже в однаковій кількості, а «псевдодослівний» еквівалент є найменш вживаним, адже його створення передбачає творчий підхід – створення «власного» фразеологізму.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У процесі проведення дослідження було з'ясовано, що фразеологія, як самостійна дисципліна виникла лише у XX столітті. Її об'єктом вивчення вважаються фразеологізми, чиї властивості завжди породжувати дискусії серед українських та іспанських лінгвістів. Вітчизняні наковці звертали увагу на відмінні та спільні риси сталих і вільних словосполучень, а також на теорію еквівалентності слова та фразеологічних зворотів певних типів. Досліджували образність, нероздільність елементів, незмінність граматичної структури, конотативність.

Протягом тривалого періоду іспаністи розглядали фразеологію лише у складі інших наук, тому зазвичай не розрізняли вільні та усталені словосполучення. Науковець Хуліо Касарес стверджував, що до фразеологізмів належать вислови (*locuciones*), проverbsialні поєднання (*frasesproverbiales*) та модизми (*modismos*) з певним ступенем семантичної цілісності.

Було з'ясовано, що розробкою першої типології сталих словосполучень займався Шарль Баллі, який поділяв їх за єдністю компонентного складу. Найбільш відомою класифікацією вважається розробка Виноградова В. В.. Він запропонував поділити фразеологічні одиниці на зрощення, чиї значення не мають жодного зв'язку із їхніми складниками, фразеологічні єдності, що характеризуються вмотивованим сенсом та на сполучення з відносно самостійними елементами. Класифікації іспанських дослідників розроблені за принципами, що подібні до вітчизняних.

Вважається, що прислів'я та приказки поглинають багатотомові надбання народу, який їх відтворює. Їх також називають притчами, що почали використовувати ще у давні часи, та які досі продовжують збагачувати усне й писемне мовлення. Серед поштовхів до виникнення крилатих висловів особливу увагу приділяють релігійним віруванням на базі яких з'явилися найдревніші притчі, спостереженням за сімейними, дружніми, професійними стосунками, грандіозним історичним подіям – змінам влади, революціям тощо.

Іноді приказки вважають короткою формою прислів'їв. Останні містять довершене напучення, володіють ритмічною структурою, розважальною функцією, функцією передбачення та іншими. Будова деяких з них залишалася незмінною протягом тривалого періоду часу. Такий феномен пояснюється тим, що фразеологічні звороти частково створювалися для того, щоб їх легко опанували та відтворювали, тобто часта повторюваність і відносно нескладна організація забезпечили їхнє стійке положення у різних мовах.

При порівнянні класифікацій прислів'їв та приказок українського та іспанського походження, стало зрозумілим те, що іспаністи роблять акцент на відмінностях книжкових та розмовних фразеологізмів. Наприклад, Патрісія СаесГарсеран зауважила, що у повсякденній мові розрізняють навмисне незакінчені крилаті вислови (*refranesinterrumpidos*) та скорочені (*refranespodados*).

Також надзвичайно важливим для вирішення наукового завдання було вивчення причини появи прислів'їв та приказок. Існує генетична типологія українських усталених висловів, яка поділяє їх на три типи. Перші є похідними від спільнослов'янської мови, появу других датують XV століттям, а треті були перейняті з інших мов. Іспаністи робили припущення, що джерелами фразеологічних одиниць можна вважати художні доробки літературних митців, святі тексти, легенди тощо.

Опрацювавши теоретичну літературу, було встановлено, що іспанські та українські мовознавці приділяють особливу увагу фразеологічному образу у прислів'ях та приказках. Наприклад, Потєбня О. О. розробив класифікацію останніх базуючись на присутності у них внутрішнього образу. Загалом існують відмінні наукові погляди на даний образ. Одні вважають його базою, яка провокує формування змісту притч та переосмислення їхніх складників. А інші схиляються до думки, що їхня головна роль полягає у збереженні унікальних народних елементів.

Згідно із дослідженнями Куніна О. В., Амосової Н. М., Гаврина С. Г., Архангельського В. Л. та інших, для вивчення фразеологічного матеріалу

найдоцільніше використовувати метод фразеологічного аналізу, фразеологічної ідентифікації, описовий метод тощо.

Практична частина роботи передбачала вибір доцільних перекладацьких стратегій та їхній детальний опис. Повний фразеологічний відповідник або еквівалент передбачає передачу притчі без здійснення жодних модифікацій, а неповний (частковий) відповідник відрізняється від оригіналу лише певними елементами. «Псевдодослівний» відповідник вимагає наявності креативності для свого створення. Передача прислів'їв та приказок за допомогою опису або експлікація становить відмову від структури першоджерела та «розчиняє» перекладений варіант у реченні. Дві останні трансформації – калькування та аналог. Перша є найвдалішим рішенням у тому випадку, якщо у перекладацькій мові є схоже оригіналу явище, а друга передбачає віддалення від оригінальної внутрішньої форми та використання вже знайомого носіям мови образу.

Усього було розглянуто 105 іспанських крилатих висловів повсякденного вжитку. З них 28 перекладені повним, 30 частковим, 5 «псевдодослівним» відповідником, 14 калькою, 11 шляхом опису та 17 фразеологічним аналогом. Це пояснюється тим, що іспанські та українські народи поєднують схожі погляди на різні предмети та явище.

Отже, часте використання Балабаєвою В. Г. двох типів відповідників – повного та неповного, вказує на те, що іспанські фразеологізми володіють великим потенціалом у сфері перекладу. Це також свідчить про тотожність конотативного компоненту та певних культурних особливостей обох народів. Отже, перекладацький потенціал фразеологічних зворотів іспанської мови є великим.

Отримані результати підтверджують те, що збереження фразеологічного образу прислів'їв та приказок при перекладі залишається одним із найважливіших завдань сучасних перекладачів. Хоча вони не завжди можуть передбачити ймовірність розуміння носіями однієї мови національних особливостей іншої, проте все ще можуть додавати елементи творчості у нові відповідники.

RESUMEN

Este trabajo de graduación está dedicado al estudio de las particularidades de la imagen fraseológica en los refranes y proverbios y sus modos de traducción. El objetivo de la investigación es estudiar las particularidades de las unidades fraseológicas, analizar que transformación traductológica se sirve mejor para la conservación de la imagen interior. Las tareas principales son determinar las características generales y tipos de los fraseologismos desde el punto de vista de los lingüistas ucranianos y españoles, explorar la semejanzas y diferencias entre los refranes y proverbios, describir las causas y el proceso de la formación del fondo fraseológico de las sistemas en ambas lenguas. Otras tareas consisten en definir el concepto de “la imagen fraseológica”, aclarar la metodología de su investigación, estudiar diferentes estrategiastraductológicas. También es importante analizar como se puede resolver las problemas más comunes en el aspecto traductológico, por ejemplo, el traslado de la específica nacional y cultural del original.

La estructura del trabajo está integrada por diferentes partes. La introducción en que son presentados tareas, objetivo, objeto, actualidad del trabajo, novedad científica y su valor practico. En la primera parte están presentados los materiales teóricos básicos sobre la noción de la fraseología, sus unidades fraseológicas, estructura y funciones de los refranes y proverbios, y además las tipologías de Vinogradov V. V., Corpas Pastor G., Casares, J. etc. Segunda parte es analítica. En esta sección se revela el origen de las fraseologismos, las particularidades de la imagen fraseológica y el método más utilizado para su estudio. Y en la parte practica se analiza la aplicación de las estrategias traductológicas. Según los estudios de V. N. Komisarov y V. C. Vinogradov, la traducción fraseológica debe ser realizada con tales modificaciones: equivalentes completos e incompletos, pseudo-equivalencia, calco, explicación o análogo fraseológico.

Según los resultados obtenidos los equivalentes completos e incompletos (parciales) son los métodos traductológicos mas efectivos para la transmisión los refranes y proverbios. El equivalente completo incluye la invariabilidad del contenido y la forma original, mientras que el equivalente parcial puede contener algunas modificaciones

léxicas o gramaticales. Los métodos menos usados resultaron ser la descripción y pseudo-equivalencia. El primer método se aplica principalmente para dar una explicación detallada del significado de un refrán o proverbio sin preservar su forma interna. Y el segundo consiste en que el traductor debe crear una nueva unidad fraseológica en la lengua de traducción. De tal modo su contenido e imagen fraseológica pueden cambiar.

Resultados de este análisis podrían utilizarse como información adicional al material teórico en las instituciones de enseñanza superior.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авербух К. Я. (2009). *Лексические и фразеологические аспекты перевода: учебное пособие*. Москва: Академия.
2. Алефиренко Н. Ф., Семенов Н. Ф. (2009). *Фразеология и паремология*. Москва: Флинта, Наука.
3. Амосова Н. Н. (1963). *Основы английской фразеологии*. Ленинград: Ленингр. ун-т.
4. Аничков И.Е. (1997). *Труды по языкознанию*. Санкт-Петербург: Наука.
5. Арнольд И.В. (1986). *Лексикология современного английского языка*. Москва: Флинта, Наука.
6. Арсентьева Е.Ф. (1989). *Сопоставительный анализ фразеологических единиц*. Казань: Изд-во КГУ
7. Балли Ш. (1961). *Французская стилистика*. Москва: Эдиториал УРСС.
8. Баран Я. А., & Зимомря М. І. (1999). *Теоретичні основи фразеології*. Ужгород: Ужгородський державний університет.
9. Бархударов Л. С. (1975). *Язык и перевод: Вопросы общей и частной теории перевода*. Москва: Международные отношения.
10. Булаховский Л.А. (1952). *Курс русского литературного языка*. Москва: Международные отношения.
11. Верещагин Е.М. & Костомаров В. Г. (2005). *Язык и культура. Три лингвострановедческие концепции: лексического фона, рече-поведенческих тактик и сапientesмы*. Москва: Индрик.
12. Виноградов В. В. (1977). *Избранные труды. Лексикология и лексикография*. Москва: Наука.

13. Виноградов В. В. (1947). *Основные понятия русской фразеологии как лингвистической дисциплины*. Ленинград: Изд-во Ленинград. гос. ун-та.
14. Виноградов В. С. (2009). *Перевод. Романские языки: общие и лексические вопросы*. (5-е изд.) (с.190-191) Москва: КДУ.
15. Влахов С. &Флорин С. (1980). *Непереводимое в переводе*. Москва: МеждународныеОтношения.
16. Дорошенко С. І. (2006). *Загальне мовознавство*. Київ: Центр навчальної літератури.
17. Дубравська З. Р. (2017). Паремії як засіб пізнання системи мови. *Молодий вчений*, 4.3 (44.3),77-80.
18. Жуков В. П. (1986). *Русская фразеология*. Москва: Высшая школа.
19. Жуков, В. П. (1978). *Семантика фразеологических оборотов*. Москва: Просвещение.
20. Зарицький М.С. (2004). *Переклад: створення та редагування*. Київ: Парламентськевидавництво.
21. Илюшкина, М. Ю. (2015). *Теория перевода: основные понятия и проблемы*. Екатеринбург: Изд-во Уральского университета.
22. Касарес Х. (1958). *Введение в современную лексикографию*. Москва: Изд-во иностранной литературы.
23. Колоїз Ж. В., Малюга Н. М.&Шарманова Н. М. (2014). *Українська пареміологія*. Кривий Ріг : КП ДВНЗ «КНУ».
24. Комарова З. И. (2012). *Методология, метод, методика и технология научных исследований в лингвистике*. Екатеринбург: Изд-во УрФУ.
25. Комиссаров В. Н. (2002). *Современное переводоведение*. Москва: ЭТС.

26. Корунець І.В. (2003). *Теорія і практика перекладу (аспектний переклад)*. Вінниця: Нова Книга.
27. Кочерган М.П. (1999). *Вступ до мовознавства*. Київ: Академія.
28. Краснобаєва-Чорна Ж. (2013). Терміносистема фразеології: структура та складники термінологічної мікросистеми «Фразеокласифікація». *Лінгвістичні студії*, 26, 156-162.
29. Кунин А. В. (1996). *Курс фразеологии современного английского языка* (2-е изд.). Москва: Высшая школа. Дубна: Феникс.
30. Кунин А.В. (1969). *Основные понятия фразеологической стилистики*. Проблемы лингвистической стилистики: Тезисы докладов научной конференции. Москва: 1-й МГПИИЯ.
31. Курчаткина Н. Н. & Супрун А. В. (1981). *Фразеология испанского языка*. Москва: Высшая Школа.
32. Лановик М. Б. & Лановик З. Б. (2005). *Українська усна народна творчість* (3-тє вид.) Київ : Знання-Прес.
33. Ларин, Б. А. (1977). *История русского языка и общее языкознание*. Москва: Просвещение.
34. Медведєв Ф. П. (1982). *Українська фразеологія: чому ми так говоримо*. Харків: Вища школа.
35. Мокиєнко В. М. (1979). *Искажение фразеологического образа и семантическая динамика фразем*. Тула: Издв. Тульского Государственного педагогического института им. Л. Н. Толстого.
36. Мокієнко В. М. (1989). *Слов'янська фразеологія*. Москва: Вища школа.
37. Пазяк М. М., Мишанич С. (Упор.) (1984). *Українські прислів'я та приказки*. Київ: Дніпро.

38. Пазяк М. М. (1984). *Українські прислів'я та приказки: проблеми пареміології та пареміографії*. Київ: Наукова Думка.
39. Пермяков Г. Л. (1979). *Пословицы и поговорки народов Востока*. Москва: Наука.
40. Пермяков Г. Л. (1988). *Основы структурной паремииологии*. Москва: Наука.
41. Потебня А. А. (1990). *Теоретическая поэтика*. Москва: Высшая школа.
42. Рецкер Я. И. (2007). *Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода* (3-е изд.). Москва: Р. Валент.
43. Северенюк В. М. (2010). *Тематичний словник популярних українських прислів'їв та приказок. З коментарями*. Київ: Навчальна книга – Богдан.
44. Серебренников Б. А. (Ред.). (1973). *Общее языкознание. Методы лингвистических исследований*. Москва: Наука.
45. Скрипник Л. Г. (1973). *Фразеологія української мови*. Київ: Наукова думка.
46. *Словник лінгвістичних термінів* (1985). Київ: Вища школа.
47. *Словник фразеологізмів української мови* (2003). Київ: Наукова думка.
48. Смирницкий А. И. (1957). *Синтаксис английского языка*. Москва: Изд-во литературы на иностранных языках.
49. Смит, Л. П. (1959). *Фразеология английского языка*. Москва: Учпедгиз.
50. Солодуб Ю. П. (1990). Национальная специфика и универсальные свойства фразеологии как объект лингвистического исследования. *Филологические науки*, 6, 55-65.
51. Солодуб Ю. П. (1985). *Русская фразеология как объект сопоставительного структурно-типологического исследования (на материале*

фразеологизмов со значением качественной оценки лица). (Дисс. на соиск. уч. степ. докт. фил. Наук), Москва.

52. Телия В. Н. (1986). *Коннотативный аспект семантики номинативных единиц*. Москва: Наука.

53. Телия В. Н. (1996). *Русская фразеология*. Москва: Языки русской культуры.

54. Телия В. Н. (1999). *Фразеология в контексте культуры*. Москва: Языки русской культуры.

55. *Терминологический словарь-справочник*. (2010). Москва: Институт научной информации по общественным наукам.

56. Томашпольский, В. И. (2010). *Сравнительная типология французского и русского языков*. Екатеринбург: Издательство Уральского университета.

57. Ужченко В. Д. (2005). *Фразеологія сучасної української мови*. Луганськ: Альма-матер.

58. Ужченко В. Д. (1998). *Фразеологічний словник української мови*. Київ: Освіта.

59. *Українські приказки, прислів'я та таке інше*. (1864). Санкт-Петербург: В. Друк. Тиблена і комп. И. Куліша.

60. Федоров А. В. (2002). *Основы общей теории перевода: лингвистические проблемы* (изд-е 5-е). Санкт-Петербург: Филологический факультет СПбГУ.

61. Федосов, И. А. (1977). *Функционально-стилистическая дифференциация русской фразеологии*. Ростов-наДону: РГУ.

62. Черногузов А. В. (2012). *Этимология некоторых фразеологических единиц в испанском языке*. «Языковая парадигма в обучении иностранным языкам», 103-105 Минск: Изд. Центр БГУ.

63. Шанский Н. М. (1985). *Фразеология современного русского языка* (3-е изд.). Москва: Высшаяшкола.
64. Almela Pérez, R., & Sevilla Muñoz, J. (2000). Paremiología contrastiva: propuesta de análisis lingüístico. *Revista de Investigación Lingüística*, 3(1), 7–47.
65. Buitrago A. (2012). *Diccionario de dichos y frases hechas*. Barcelona: Espasa.
66. Calles Vales J. & Bermejo Meléndez B. (2009). *Expresiones y dichos populares*. Madrid: Libsa.
67. Canellada M. J.&Pollares B. (1997).*Refranes: 700 refranes españoles con sus correspondientes daneses*.Copenhagen: MuseumTusculanumsPress,
68. Casares, J. (1992). *Introducción a la lexicografía moderna*.Madrid: C.S.I.C.
69. Corpas Pastor G. (2003). *Diez años de investigación en fraseología: análisis sintáctico-semánticos, contrastivos y traductológicos*. Madrid: Vevuert.
70. Corpas Pastor G. (1996). *Manual de fraseología española*. Madrid: Cremos.
71. Crida Álvarez C. A. &Sevilla Muñoz J. (2003). Las paremias y su clasificación. *Paremia*, 22, 105-114. Madrid.
72. Etxabe Díaz R. (2012).*Diccionario de refranes comentado*. Madrid: Ediciones de la Torre.
73. Gracián T. (1946).*Enciclopedia gramatical del idioma castellano*. Buenos Aires: Claridad.
74. Martín Sánchez M. (1997). *Diccionario del español coloquial: dichos, modismos y locuciones populares*.Madrid: Tellus.
75. Nuñez H. (1804). *Refranes o proverbios*. Madrid: La impreña de don Mater Repullés

76. Quiroga Murguía, P. (2006):*Discurso literario y traducción: la fraseología contrastiva italiana y española*. Madrid: Arco Libros.
77. Sáez Garcerán P. (1996). Presencia del refrán en la calle. *Paremia*, 5, 161-166. Madrid.
78. Sevilla Muñoz J.& Cantera Ortiz de Ubrina J. (2002). *Pocas palabras bastan (Vida e interculturalidad del refrán)*.Salamanca: Centro de Cultura Tradicional.
79. Tarnovska O. (2003) Una aproximación al refranero ucraniano.*Paremia*, 12, 107-114. Madrid: ACI.
80. Zuluaga, A. (1975). *La fijación fraseológica*.Thesaurus: Boletín del Instituto Caro y Cuervo.
81. Zuluaga, A.(1980).*Introducción al estudio de las expresiones fijas*. Frankfurt am Main: Peter Lang.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

82. Балабаєва В. Г. (2008). *Чим хата багата: Іспанські прислів'я і приказки та їх українські відповідники*. Вінниця: Глобус-прес.